

ХЕРМАН ХЕСЕ
ПОСЛЕДНОТО ЛЯТО НА
КЛИНГЗОР

Част 3 от „Клингзор“

Превод от немски: Недялка Попова, 1987

chitanka.info

Посветено на моя мил Луи Молие^[1]

ПРЕДИСЛОВИЕ

Последното лято от живота си художникът Клингзор, на възраст четиридесет и две години, прекара в онези южни области, недалеч от Пампамбио, Карено и Лагуно, които обичаше и често бе посещавал още от ранни години. Там възникнаха последните му картини, онези свободни парафрази на формите от видимия свят, странните, светоозарени и все пак тихи, съннотихи картини, с извити дървета и къщи като растения, които познавачите предпочитат пред неговия „класически“ период. Тогава на палитрата му имаше само още няколко, много светли цветове: кадмиевожълто и червено, веронезевозелено, кобалтово, кобалтововиолетово, френски циновър и боя от бреш.

В късна есен вестта за смъртта на Клингзор изплаши неговите приятели. Някои от писмата му съдържаха предчувствия или възжеления за смърт. Може би поради това се понесе мълвата, че той сам е прекъснал живота си. Другите слухове, каквито обикновено кацат по всяко име, около което се спори, са доста по-безпочвени от първия. Мнозина твърдяха, че вече от месеци Клингзор бил душевноболен и един не особено разсъдлив тълкувател на изкуството се опита да обясни с това въображаемо безумие поразителното и странното в предсмъртните му картини! Повече основание от тези брътвежи имаше богатото на измислици сказание за склонността на художника към пиене. Тази склонност съществуваше у него и никой не я назоваваше по-чистосърдечно с истинското ѝ име, отколкото той самият. В известни времена, а така също и през последните месеци от своя живот, той не само изпитваше радост от честото пируване, но и съзнателно търсеше упоение във виното, за да заглуши болките си и една много често тежко поносима меланхолия. Поетът на най-дълбоките песни на опиянението Ли Тайбо беше негов любимец и когато биваше пиян, той често наричаше себе си Ли Тайбо, а един от своите приятели Тху Фу.

Произведенията му продължават да живеят, не по-малко жива в тесния кръг на най-близките му е и легендата за неговото житие от онова последно лято.

[1] Луи Молие (1880–1962) — швейцарски художник. — Б.пр. ↑

КЛИНГЗОР

Бе настанало страстно и бързолетно лято. Горещите дни, колкото и дълги да бяха, изгаряха като лумнали знамена и кратките душни, лунни нощи следваха кратки душни, дъждовни нощи, вихром като сънища, пренаситени с образи, трескаво възбудени и блестящи, отминаваха седмиците.

След полунощ, завърнал се у дома от вечерна обиколка, Клингзор стоеше на тесния каменен балкон на работната си стая. Под него шеметно се спускаше вдън терасите на старата градина един дълбоко засенчен гъсталак от плътни корони на дървета, палми, кедри, кестени, мимози, червени буки, евкалипти, по които пълзяха увивни растения, лиани, глицинии. Над чернотата на дърветата проблясваха с огледален зрак едрите, сякаш метални листа на летните магнолии, чиито огромни снежнобели цветове, с големината на човешка глава, сега полузатворени, бледи като луна и слонова кост, излъчваха зноен аромат на лимон, който лъхаше и проникваше чак дотук. От неопределима далечина с уморени криле долиташе музика, може би някаква китара, може би пиано, не се различаваше. В птичарниците внезапно изкрещяваше паун, два-три пъти, и разкъсваше горската нощ с краткия, зъл и дървен тон на своя измъчен глас, който проехтяваше откъм гълбината като болката на целия животински свят, груб и пронизителен. Звездна светлина течеше през гористата долина, висока и изоставена, над безкрайния лес се виждаше една бяла църквица, омагьосана и стара. В далнината езеро, планини и небе преливаха едно в друго.

Клингзор стоеше на балкона по риза, опрял голи ръце на железния парапет, и с пламнали очи четеше писмената на звездите по бледото небе и кротките светлини по черните скълбени облаци на дърветата. Паунът напомняше на него. Да, отново беше нощ, късна, и човек би трябвало сега да спи, непременно и на всяка цена. Навярно, ако в поредица от нощи действително би спал по шест или осем часа здрав сън, би могъл да се съвземе и тогава очите отново биха били

послушни и търпеливи, сърцето — спокойно — по-спокойно, и слепоочията без болки. Но тогава това лято щеше да е отминало, този неудържим, искрящ летен сън, а с него щяха да се разлетят хиляди неизпити чаши, щяха да са сломени хиляди невидени любовни погледи, щяха да угаснат невидени хиляди невъзвратими картини.

Той положи челото си и болящите го очи върху хладния железен парапет, което го освежаваше за миг. Може би след година или по-рано тези очи ще бъдат слепи и огънят в сърцето му угаснал. Не, никой човек не може да понесе дълго този разжарен живот, не и той, не и Клингзор, който имаше десет живота. Никой не би могъл да издържи дълго време, ден и нощ, да горят всички негови светлини, всички негови вулкани. Никой не може повече от едно кратко време, ден и нощ, да стои сред пламъци, всеки ден много часове на жарка работа, всяка нощ много часове на жарки мисли, все да се наслаждава, все да твори и винаги всичките му сетива и нерви да са бистри и пребудни, както в някакъв замък, зад чиито стени от всички прозорци ден след ден звучи музика и нощ след нощ искрят стотици свещи. Ще се стигне до края, вече е пропиляна много сила, изгорена е много от светлината на очите, обезкръвен е много живот.

Изведнъж той се засмя и се протегна. Хрумна му: често се чувстваше така, често мислеше така и се страхуваше така. Във всичките добри, плодотворни, цъфтящи времена на своя живот, и в младостта, той бе живял така, палеше свещта си от двата края с едно ту ликуващо, ту ридаещо чувство за бясно пилеене, за изгаряне, с отчаяна жажда да изпразни чашата до капка и с дълбок, спотаяван страх от края. Често беше живял така, често вече бе изпразвал чашата, често вече бе горял ярко. Понякога краят биваше кротък като дълбок зимен сън. Понякога биваше ужасен, безсмислено опустошение, непоносими болки, лекари, тъжен отказ, триумф на слабостта. Наистина всеки път краят на едно знойно време ставаше по-лош, потъжен, по-унищожителен. Но винаги и това се надживяваше и след седмици или месеци, след мъка или притъпеност идваше възкресението, новият пожар, новото изригване на подземния огън, нови пламенни произведения, нова блестяща омая от живота. Така беше и времената на мъка, на несполука, жалките междинни времена биваха забравяни и потъваха. Добре беше така. Би продължавало да върви, както често е вървяло.

С усмивка Клингзор мислеше за Джина, която бе видял тази вечер и около която през цялото нощно завръщане към къщи кръжаха нежните му мисли. Колко хубаво и топло беше това момиче в своята още неопитна и плаха страст. Като на игра той си каза тихо и гальовно, сякаш отново ѝ шептеше в ухото: „Джина, Джина!“

Cara Джина! Carina Джина! Bella Джина!^[1]

Клигзор се върна в стаята и отново запали светлината. От малка, разбъркана купчина книги изтегли червено томче със стихове; сети се за един стих, откъс от стихотворение, което му изглеждаше неизразимо красиво и приятно. Търси дълго, докато го намери.

*Не ме оставяй на нощта и на тъгата,
най-скъпо мое, лунно трепкащо лице!
О, фосфор мой и моя свещ сред тъмнината,
ти, мое слънце светло в моето лице!*^[2]

С дълбока наслада той пиеше тъмното вино на тези слова. Колко красиви, колко задушевени и омайни бяха! „О, фосфор мой! Ох, мое лунно лице!“

Усмихнат, той се разхождаше пред високите прозорци насам и натам, изричаше стихове, виком ги отправяше към далечната Джина. „Ох, мое лунно лице!“ И от нежност гласът му ставаше по-дълбок.

После отвори папката, която след дългия работен ден през цялата вечер бе носил със себе си. Отвори скицника, малкия, най-обичания, и потърси последните листа, тези от вчера и днес. На тях беше планинският купен с дълбоките скални сенки; бе го нарисувал почти като някакво гротескно лице, изглеждаше, че вика, тя, планината, разтваряше уста от болка. Там беше и малкият каменен кладенец, полукръгъл на планинския склон, иззиданата дъга черна, пълна със сенки, над нея цъфтящ нар гореше кървав. Всичко четливо само за него, тайнствени писмена, единствено за него самия, бърза жадна скица на момента, стремително извлечен спомен за всеки миг, в който природата и сърцето са били в ново и високо съзвучие. А ето и по-големите цветни скици, бели листа с блестящи цветни повърхнини, с водни бои: червената вила сред зеленината, която пламти като рубин

върху зелено кадифе, и железният мост при Кастилия, червен на фона на синьозелената планина, до виолетовата дига и червеникавия път. И по-нататък: комина на тухларната фабрика, червена ракета пред хладното яснозелено на дърветата, син пътепоказател, светловиолетови небеса с плътни, сякаш валцовани облаци. Този лист беше добър, можеше да стане. Жалко бе за входа към обора, червенокафявото пред стоманеното небе беше истинско, то говореше и звучеше; но картината беше полуготова, от слънцето, огряло листа му, той изпита обезумяващи болки в очите. После дълго си плиска лицето в един поток. Е, но кафявочервеното пред злото металносиньо бе останало, това беше добре, с ни един най-слаб оттенък, с ни едно най-слабо трептене то не беше преиначено или несполучливо. Без *carut mortuum*^[3] това не би се постигнало. Тук, в тази област, лежах тайните. Формите на природата, тяхното горе и долу, тяхното дебело и тънко можеха да бъдат разместени, човек можеше да се откаже от всички почтени средства, с които бива уподобявана природата. И боите можеха да бъдат подправени, разбира се, да се наситят, приглушат, предадат по стотици начини. Но когато някой иска да опоетизира един къс от природата с багри, винаги стига до това, че поне няколко цвята точно, до косъм точно, трябва да се запазят в същото отношение един към друг, при същото напрежение, както и в природата. Тук оставаш зависим, тук оставаш натуралист, поне засега, дори ако вместо сиво вземаш оранжево и вместо черно — боя от бреш.

И така, отново беше пропилян един ден, а печалбата — оскъдна. Листът с фабричния комин и червено-синият тон на другата рисунка, а може би скицата с кладенеца. А сега в леглото! Отново минаваше един часът.

В спалнята той свали ризата, обля раменете си с вода, така че се чу плисък върху червения каменен под, скочи във високото легло и угаси светлината. През прозореца надничаше бледният Monte Salute, хиляди пъти от леглото Клингзор бе отличавал неговите форми. Откъм гористата клисура вик на сова, дълбок и празен, като сън, като забрава.

Притвори очи и се замисли за Джина и за картините от този ден. Господи, толкова много хиляди неща чакаха, толкова много хиляди чаши стояха налети! На земята нямаше нищо, което не би заслужавало да бъде нарисувано! На света нямаше жена, която не би заслужавала да бъде обичана! Защо съществуваше време? Защо винаги само това

идиотско едно след друго и никакво кипящо, zasiщашо едновременно? Защо сега лежеше отново сам в леглото като вдовец, като старец? През целия кратък живот човек би могъл да се наслаждава, да твори, но винаги се пее само песен след песен, никога не звучи цялата пълна симфония, с всичките стотици гласове и инструменти едновременно.

Много отдавна, на дванадесет години, той, Клигзор, имаше десет живота. Тогава момчетата играеха една игра на разбойници и всеки имаше десет живота, от които губеше винаги по един, ако преследвачът го докоснеше с ръка или с копие. С шест, с три, един-единствен живот още можеше да се измъкнеш и да се освободиш, едва с десетия губеше всичко. Той, Клигзор, бе вложил гордостта си в това да удържи победа с всичките, с всичките си десет живота и бе обявил, че ще е позор, ако остане с девет или седем. Такъв беше той като момче в онова невероятно време, когато всичко на света бе възможно, нищо на света не бе трудно, когато всички обичаха Клигзор, когато Клигзор повеляваше на всички, когато всичко принадлежеше на Клигзор. И така той продължаваше и всякога бе живял с десет живота. Но макар никога да не бе постигната утоленост, никога пълната кипяща симфония, неговата песен не бе звучала едногласно и бедно, при своето свирене той все пак винаги бе имал няколко струни в повече от другите, няколко цепеници повече в огъня, няколко талера повече в кесията, няколко бели коня повече във впряга! Слава Богу!

Как звучеше тъмната градинска тишина, пълна и трепетно пулсираща като дихание на спяща жена! Как крещеше паунът! Как гореше огънят в гърдите, как биеше сърцето и викаше, и страдаше, и ликуваше, и кървеше! Въпреки всичко тук, горе, в Кастанета, имаше едно добро лято, чудесно си живееше той в своята стара, красива руина, чудесно бе да гледа надолу към гъсеничните гърбове на стоте кестенови гори, хубаво беше от време на време жадно да слиза от този благороден, стар свят на гората и замъка, да съзерцава цветната весела играчка в ниското и да я рисува в нейната хубава, ведрата яркост: фабриката, железницата, сините трамваи, колоните с плакати край кея, горделивите пауни, жени, пастори, автомобили. И колко красиво, мъчително и непонятно беше това чувство в гърдите му, тази любов и палещата жажда по всяка пъстра панделка и дрипа на живота, този сладък, див порив да гледаш и да рисуваш, и едновременно тайно, под

тънки покривала с интимното познание за това колко детински и напразни са всички твои дела!

Трескава, кратката лятна нощ се стапяше, от зелената, дълбока долина се вдигаше омара, в стотици хиляди дървета кипваше сок, стотици хиляди сънища бухаха в леката дрямка на Клингзор, душата му крачеше през огледалната зала на неговия живот, където всички картини, умножени многократно и всеки път с нов облик и ново значение, се срещаха и встъпваха в нови връзки, като че ли звездно небе бе разтърсено в чаша за зарове.

Сред многото едно съновидение го очарова и разтърси: той лежеше в някаква гора, на коленете му седеше жена с червени коси, а друга чернокоса се облягаше на рамото му, трета коленичеше редом, държеше ръката и целуваше пръстите му, и бе наобиколен от жени и момичета, някои още деца, с тънки, дълги крака, други в пищен цъфтеж, някои зрели и със знака на познанието и умората по тръпнещите лица, и всички го обичаха, всички искаха да бъдат обичани от него. Тогава сред жените избухна война и огън, тогава червенокосата с гневна ръка посегна към косите на черната и я събори на земята и тя самата беше повалена, и всички се втурнаха една към друга, всяка крещеше, всяка късаше, всяка хапеше, всяка причиняваше болка, всяка търпеше болка, кикот, гневни викове и горестен рев звучеше едно през друго объркано и на възел вързано, навред течеше кръв, нокти се забиваха в тлъста плът.

С чувство за болка и притеснение Клингзор се събуди за минути, широко отворени, очите му бяха втреничени в светлия отвор в стената. Лицата на разгневените жени още бяха пред погледа му, много от тях той познаваше и наричаше по име: Нина, Хермине, Елизабет, Джина, Едит, Берта, и с пресипнал глас, още в просъница, сам каза: „Деца, престанете! Вие се лъжете, да, вие ми приписвате нещо лъжливо; не бива да се разкъсвате, а мен, мен да разкъсвате!“

[1] Мила; миличка; хубава (итал.). — Б.пр. ↑

[2] Стиховете в тази новела са преведени от Федя Филкова. — Б.пр. ↑

[3] Мъртва глава (лат.) — наименование на кафявочервеникава боя с особен гланц. — Б.пр. ↑

ЛУИС

Луис Жестокия беше паднал от небето, изведнъж се появи тук, старият приятел на Клингзор, странникът, непредвидимият, който живееше по влаковете и чието ателие беше в раницата му. Хубави часове се ронеха от небето в тези дни, добри ветрове вееха. Те рисуваха заедно на Олберг и в Картаго.

— Дали цялото това рисуване всъщност има стойност? — каза Луис на Олберг, като лежеше гол в тревата, със зачервен от слънцето гръб. — Човек просто рисува *faute de mieux*^[1], драги мой. Ако ти винаги би имал на коленете си момичето, което в момента харесваш, и в чинията супата, която днес желаяш, не би се мъчил с тази умопомрачителна детска игра. Във владение на природата са десет хиляди цвята, а ние сме си втълпили в главите да смалим скалата им до двадесет. Това е живописиста. Никога не си доволен, и трябва да помагаш и на критиците да се изхранват. Но, напротив, една добра марсилска рибена супа, *caro mio*^[2], чаша охладено бургундско към нея, а после милански шницел и за десерт круши и пълномаслено сирене от Гордонцола, и накрая едно турско кафе — това са реалности, драги господине, това са стойности! Колко лошо се хранят хората във вашата Палестрина тук! Ах, Господи, иска ми се да съм се качил на някое черешово дърво, клоните да протягат черешите до устата ми, а точно над мен на стълбата да стои мургавото, пламенно момиче, което срещнахме рано тази сутрин. Клингзор, престани да рисуваш! Каня те на един добър обяд в Лагуно, скоро ще стане време.

— Така ли? — попита Клингзор, присвивайки очи.

— Така е. Само че преди това набързо трябва да мина край гарата. Защото, да си призная честно, телеграфирах на една приятелка, че съм на умирање, тя може да дойде в единадесет часа.

Усмихнат, Клингзор откъсна започнатия етюд от дъската.

— Имаш право, момче. Да отидем в Лагуно! Облечи си ризата, Луиджи. Нравите тук са много естествени, но за съжаление гол не можеш да се появиш в града.

Слязоха в градчето, отидоха на гарата, срещу тях се зададе красива жена; нахраниха се приятно и добре в един ресторант и Клингзор, който в своите месеци на село съвсем беше забравил това, бе учуден, че всички тези неща още съществуват, тези приятни, весели неща: пъстърви, филе от моруна, аспержи, вино шабли, валиско и бенедиктинско.

След като се нахраниха, те и тримата пътуваха с въжената железница надолу през разположения на стръмнината град, по диагонал над къщите, край прозорци и висящи градини, беше много хубаво, останаха във вагончето и отново потеглиха нагоре, после слязоха и още веднъж нагоре и пак надолу. Странно красив и чуден беше светът, много пъстър, малко съмнителен, малко невероятен и все пак удивително красив. Клингзор само беше малко притеснен. Показваше се хладнокръвен, не искаше да се влюби в красивата приятелка на Луиджи. Още веднъж се отбиха в едно кафене, после отидоха в пустеещия следобеден парк, легнаха край водата под огромните дървета. Видяха много, което би трябвало да нарисуват, къщи от червени благородни камъни, потънали в зеленина, зърнастец и смрадлика, сини и като опалени в кафяво.

— Ти си нарисувал много приятни и весели неща, Луиджи — каза Клингзор. — Страшно ги обичам всичките: пилони на знамена, клоуни, циркове. Но най-мило от всички ми е едно петно на твоята картина с нощни панаирни люлки. Знаеш ли, там над виолетовия купол и далеч от всички светлини, високо горе в нощта се вее едно малко хладно знамение, светлорозово, толкова красиво, толкова хладно, толкова самотно, толкова ужасно самотно! То е като някакво стихотворение от Ли Тайбо или от Пол Верлен. В малкото глупаво, розово знаменце е цялата болка и цялото отчаяние на света, а и целият добър смях над болката и отчаянието. С това, че си нарисувал знаменцето, животът ти е оправдан, аз ти го зачитам като заслуга, знаменцето.

— Да, зная, че го обичаш.

— И ти самият си го обичаш. Виж, ако не беше нарисувал няколко такива неща, тогава с нищо нямаше да ти помогнат всичките добри ястия, всичките вина, жени и кафета, ти би бил един беден клетник. Така обаче ти си богат клетник, момък, когото обичат. Знаеш ли, Луиджи, често мисля за теб: цялото наше изкуство е просто

заместител, мъчителен и десет пъти по-скъпо плащан заместител на пропуснатия живот, на пропуснатото животинство, на пропуснатата любов. Но не е точно така. Съвсем другояче е. Хората надценяват сетивното, когато разглеждат духовното само като един необходим заместител на липсващата сетивност. Сетивното нито на косъм не струва повече от духовното, както и обратното. Всичко е единно, всичко е еднакво добро. Все едно и също е дали прегръщаш някоя жена, или създаваш стихотворение. Стига само да съществува главното — любовта, горенето, увлечеността, тогава е без значение дали си монах в планината Атон или бонвиван в Париж.

Луис бавно го изгледа с присмех в очите.

— Момче, я не се изхвърляй толкова.

С красивата жена те пребродиха околността. И двамата умееха да наблюдават, в това бяха силни. В околните няколко градчета и села те виждаха Рим, виждаха Япония, Южното море и отново разрушаваха илюзиите с играещи пръсти; фантазията им запалваше звезди на небето и отново ги угасваше. През пищните ноци те изстрелваха светлинни сигнални ракети; светът беше сапунен мехур, беше опера, беше радостно безсмислие.

Луис, птичката, се носеше на своето колело през хълмистата местност, отиваше ту тук, ту там, докато Клингзор рисуваше. Няколко дни Клингзор пожертва, после отново седеше упорито навън и работеше. Луис не искаше да работи. Ненадейно отпътува с приятелката си и изпрати картичка от много далеч. После отново ненадейно пристигна, когато Клингзор го смяташе вече за изчезнал, стоеше пред вратата със сламена шапка и отворена риза, като че ли никога не бе заминавал. Още веднъж Клингзор вкуси от най-сладката чаша на младостта си — напитката на приятелството. Много приятели имаше той, мнозина го обичаха, на мнозина беше дал, на мнозина беше отворил своето живо сърце, но само двама от приятелите му в това лято още долавяха стария зов на сърцето от неговите устни: художникът Луис и поетът Херман, наречен Тху Фу.

В някои дни Луис седеше сред полето на художническото си столче, в сянката на крушово дърво, в сянката на слива и не рисуваше.

Седеше и мислеше, беше прикрепил хартия на триножника и пишеше, пишеше много, пишеше много писма. Щастливи ли са хората, които пишат толкова писма? Той пишеше напрегнато, Луис,

безгрижният, погледът му по цял час мъчително бе прикован в хартията. Многого премълчано го вълнуваше. Клигзор го обичаше за това.

Другояче постъпваше Клигзор. Той не можеше да мълчи. Не можеше да скрива сърцето си. Тайните страдания на неговия живот, за които малцина знаеха, той все пак откриваше на най-близките си. Често го измъчваха страх, меланхолия, често лежеше, пленен, в бездната на мрака, от време на време сенки от неговия предишен живот падаха преголеми над дните му и ги почерняха. Тогава му се отразяваше благотворно да вижда лицето на Луис. Понякога в такива дни му се оплакваше.

Но Луис не гледаше с добро око на тези слабости. Те го мъчеха, изискваха състрадание, Клигзор привикна да открива на приятеля си своето сърце и твърде късно разбра, че с това го губи.

Луис отново почна да говори за отпътуване. Клигзор знаеше: сега би могъл да го задържи само за дни, за три, за пет; неочаквано той ще му покаже стегнатия си куфар и ще отпътува, за да не се завърне дълго време. Колко кратък беше животът, колко невъзвратно всичко! Единственият свой приятел, който напълно разбираше изкуството му, чието собствено изкуство беше близко и равностойно на неговото, този единствен сега сам бе наплашил и отегчил, настроил зле и охладил просто от глупавата слабост и удобството, просто от детинската и неприлична потребност да не се старее по отношение на приятеля си, да не пази тайните и самообладанието си пред него. Колко глупаво, колко момчешко беше това! Така се укоряваше Клигзор, твърде късно.

Последния ден те се разхождаха заедно по златните долини, Луис беше в много добро настроение, отпътуването бе необикновено удоволствие за птичето му сърце. И Клигзор се настрои така, те отново намериха стария лек игрив и присмехулен тон и нито за момент не го изоставиха. Вечерта седяха в градината на гостилницата. Поръчаха да им опекаат риба, да им сварят ориз с гъби и пиха мараскино след прасковите.

— Закъде ще тръгнеш утре? — попита Клигзор.

— Не зная.

— При красивата жена ли ще отидеш?

— Да, може би. Кой знае. Не питай толкова. Нека сега, накрая, да прием от някое хубаво бяло вино. Аз съм за нойенбургерското.

Пиха. Изведнъж Луис извика:

— Много е добре, че заминавам, стари ми тюлене. Понякога, когато седя редом с теб, както сега например, внезапно ми хрумва нещо глупаво. Хрумва ми, ето че тук седят заедно двамата художници на нашето добро отечество, а после имам някакво ужасно усещане в коленете, сякаш и двамата сме от бронз и трябва да стоим на пиедестал, уловени ръка за ръка, знаеш ли, така както Гьоте и Шилер. В края на краищата те не са виновни, че стоят там вечно един до друг, уловени за бронзовите си ръце, и че постепенно са ни станали толкова фатални и омразни. Навярно са били чудесни хора, привлекателни момчета, преди време прочетох една пиеса от Шилер, беше наистина хубава. И все пак това, в което се е превърнал сега, в прочута птица, а до него трябва да стои сиамският му близък, излети глава до глава, пък и че техните събрани съчинения се виждат навсякъде и се обясняват в училищата — то е ужасно. Помисли си как след сто години някакъв преподавател ще проповядва на гимназистите: Клингзор, роден в 1877-а, и неговият съвременник Луис, наречен Лакомника, новатор в живописата, освободил се от натурализма на багрите, при повнимателно разглеждане тази двойка от художници се разпада на три ясно различни периода! По-добре още днес да се хвърля под някой локомотив.

Вече се появиха звезди. Изведнъж Луис чукна чашата си в чашата на своя приятел.

— Така, да се чукнем и да пием до дъно. После аз ще седна на колелото си и сбогом. Никакво дълго сбогуване. На гостилничаря е платено. Наздраве, Клингзор!

Чукнаха се, пиха, в градината Луис се качи на колелото си, размаха шапка и изчезна. Нощ, звезди. Луис беше в Китай. Луис беше една легенда.

Клингзор се усмихна тъжно. Как обичаше тая прелетна птица! Дълго стоя на покритата със ситен чакъл алея в градината на гостилницата, загледан надолу към пустата улица.

[1] Като няма по-хубаво (фр.). — Б.пр. ↑

[2] Мили мой (итал.). — Б.пр. ↑

ДЕНЯТ В КАРЕНО

Заедно с приятели от Баренго и с Агосто и Ерсилія Клингзор тръгна пеш на излет до Карено. В ранен, утринен час те потънаха между силно ухаещите скоруши и полюшващите се по крайпътните дървета още росни паяжини, през стръмната топла гора надолу в дефилето на Пампамбио, където, омаяни от летния ден, край жълтото шосе спяха яркожълти къщи, приведени напред и полумъртви, край пресъхналия поток белите, сякаш метални върби висяха с тежки криле над златните ливади. Цветен, керванът на приятелите плуваше през димящата зеленина на долината: мъжете в бяло и жълто, в лен и коприна, жените в бяло и розово, чудесният веронезезевозелен слънчев чадър на Ерсилія блестеше като скъпоценен камък на вълшебен пръстен.

Докторът се оплакваше тъжно с приветлив глас:

— Много жалко е, Клингзор, че всичките ваши чудесни акварели след десет години ще бъдат бели. Боите, които предпочитате, до една не издържат дълго.

Клингзор:

— Да, и което е още по-лошо, вашите красиви кестеняви коси, докторе, след десет години ще бъдат съвсем сиви, а малко по-късно нашите хубави, весели кости ще лежат някъде в някоя дупка в земята, за съжаление и вашите толкова красиви и здрави кости, Ерсилія. Деца, не бива прекалено късно в живота да започнем да се вразумяваме. Херман, какво казва Ли Тайбо?

Херман, поетът, се спря и заговори:

*Животът минава светкавица сякаш,
отблясъка даже не можем да видим.
Земя и небе неподвижни са вечно,
а времето бързо мени се дори по лицата на хората.*

*О, ти, който още пред пълната чаша седиш и не
пиеш,
кажи ми, очакваш ли някого още?*

— Не — каза Клингзор, — аз имах предвид друг стих, с рими, за косите, които сутринта още били тъмни...

Херман веднага задекламира:

*Сутринта косите ти като коприна черна бяха,
вечерта посипа ги с бял сняг сред тишината;
който с живо тяло не желае смъртната уплаха,
нека вдигне чаша и да пие заедно с луната!*

Клингзор се засмя високо със своя малко дрезгав глас.

— Благородният Ли Тайбо! Той е имал предчувствия, знаел е всичко. Но и ние знаем всичко, той е наш мъдър стар брат. Този опияняващ ден би му допаднал, точно такъв ден, в който на свечеряване би било хубаво човек да умре със смъртта на Ли Тайбо, в лодка, по тиха река. Ще видите, днес всичко ще бъде прекрасно.

— Каква е била смъртта, която застигна Ли Тайбо на реката?
— попита художничката.

Но Ерсилія я прекъсна със своя хубав, дълбок глас:

— Не, престанете сега. Който каже още една дума за смърт и умиране, вече няма да го обичам. Finidca adesco, brutto Клигзор.^[1]

Усмихнат, Клигзор се приближи до нея.

— Имате пълно право, бамбина! Ако изрека още една дума за умиране, можете да прободете и двете ми очи с чадъра. Но сериозно, днес е чудесно, мили хора! Днес пее една птица, това е приказна птица, чух я още заранта. Днес вее един вятър, това е приказен вятър, небесната рожба, която събужда спящите принцеси и изсипва мозъка от главите. Днес цъфти едно цвете, то е приказно цвете, синьо е и разцъфва само веднъж в живота и който го откъсне, негово е върховното щастие.

— Какво има предвид той? — попита Ерсилія доктора.

Клингзор чу това.

— Имам предвид, че този ден няма никога да се върне и който не усети аромата му, не го опита на вкус, не го изяде и изпие, нему той няма да бъде предложен втори път през цялата вечност. Никога слънцето няма да грее така, както днес, то има такава констелация на небето, връзка с Юпитер, с мен, с Агосто и Ерсилія и с всички нас, която никога, никога няма да се повтори, дори след хиляда години. Ето защо бих искал сега, тъй като това носи щастие, да повървя за малко от лявата ви страна и да нося вашия смарагдов чадър, в чиято светлина главата ми ще изглежда като опал. Но вие би трябвало да вземете участие и да пеете една песен, една от най-хубавите ви.

Той пое ръката на Ерсилія, удълженото му лице плавно потъна в синьозелената сянка на чадъра, в който беше влюбен и чиято яркосладостна багра го очароваше. Ерсилія запя:

*Il mio papa non vuole,
Ch'io spos'un bersagliere^[2]*

Присъединиха се гласове, всички крачеха, пеейки, чак до гората и навътре в нея, докато стръмнината стана твърде голяма, а пътят, почти отвесен като дървена стълба, поведе към планината през папрати, към високия връх.

— Колко чудно праволинейна е тази песен! — похвали я Клингзор. — Бащата е против влюбените, каквито са винаги бащите. Те вземат един нож, който реже добре, и убиват бащата. Няма го. Правят това през нощта, никой не вижда освен луната, която не ги издава, и звездите, а те са неми, и добрият Бог, който вече ще им прости. Колко красиво и почтено е това! Един днешен поет би бил убит с камъни за такъв стих.

Изкачваха се бавно нагоре под сянката на кестеновите дървета, през чиито клони се процеждаха и игриви слънчеви петна, по тясната планинска пътека. Когато Клингзор вдигна очи, пред лицето му бяха стройните крака на художничката, които розовееха през прозрачните чорапи. Погледнеше ли назад, то над черната негърска глава на Ерсилія се издигаше тюркоазеният свод на чадъра. Под него тя цялата беше във виолетова коприна, единствена нейната фигура тъмнееше сред всички.

До една селска къща, синя и оранжева, на поляната имаше нападали зелени летни ябълки, хладни и възкисели, които те опитаха. Художничката разказваше мечтателно за разходка по бреговете на Сена в Париж, някога, преди войната. Да, Париж и блаженото Тогава.

— То няма да се върне. Никога вече.

— И не бива — извика художникът буйно и мрачно разтърси удължената си ястребова глава. — Нищо не бива да се връща! А и защо ли? Що за детински желания са това? Войната прерисува всичко, което беше преди, в един рай, и най-глупавото, и най-оскъдното. Е, добре, хубаво беше в Париж, и хубаво в Рим, и хубаво в Арл. Но днес и сега няма е по-малко хубаво? Раят не е Париж и не мирното време, раят е тук, там горе в планината се простира той, след час ще стигнем до него и ще бъдем като разбойника, за когото е било казано: „Истина ти казвам, днес ще бъдеш с мене в рая.“

Вече излизаха от пъстрите сенки на горската пътека на открито, широко шосе, което, светло и горещо, в големи спирали водеше към височината, Клингзор, той пазеше очите си с тъмnozелени очила, вървеше последен и често оставаше назад, за да наблюдава как се движат фигурите и техните цветови съчетания. Не беше взел със себе си нищо за работа, преднамерено, нито дори малкия скицник, и въпреки това стотици пъти се спираше притихнал, развълнуван от картини. Суховатата му фигура стоеше самотна, бяла на червеникавия път край акациевата горичка. Лятото облъхваше с горещия си дъх планината, светлинните лъчи падаха отвесно, цветовете се вдигаха като омара със сто оттенъка от долината. Над най-близките възвишения, които трептяха в зелено и червено и с бели села, се виждаха синкавите очертания на планински вериги, зад тях, по-светли и по-сини, нови и нови хребети, а съвсем далечни и недействителни, кристалните чела на снежните върхове. Над гората от акации и кестени се извисяваше открит и могъщ скалистият гръб и неравният връх на Салуте, червен и светловиолетов. По-красиви от всичко бяха хората, като цветя те стояха в светлината сред зеленина, като огромен скарабей блестеше смарагдовият чадър, черната коса на Ерсилia под него, бялата стройна художничка с руменото лице и всички други. Клингзор ги пиеше с жадни очи, неговите мисли обаче бяха при Джина. Едва след седмица щеше да я види отново, тя седеше в една канцелария в града и пишеше на машина, съвсем рядко той имаше щастието да я

види и никога сама. А я обичаше, тъкмо нея, която нищо не знаеше за него и не го познаваше, не го разбираше, за която беше само една рядка странна птица, непознат, прочут художник. Колко удивително беше това, че тъкмо към нея се бе прислонило желанието му, че никоя друга любовна чаша не го утоляваше. Клигзор не бе свикнал да изминава дълги пътища заради никоя жена. А за Джина вървеше по тях, за да бъде един час до нея, да държи тънките ѝ пъргави пръсти, да промъкне обувката си под нейната или да сложи бърза целувка на тила ѝ.

Той размишляваше върху тези неща и сам за себе си бе увлекателна загадка. Беше ли това вече границата? Беше ли старостта? Или само втора младост, възвръщане на четиридесетгодишния към двадесетте?

Стигнаха билото на планината, отвъд пред погледа им се възправи нов свят: висок и недействителен, целият от стръмни, остри пирамиди и конуси върху Дженаро, слънцето косо зад него и всяка плоскост емайлово блестяща, плуваща по тъмновиолетови сенки, между там и тук — трептящ въздух и безкрайно дълбоко потънал, отдъхва тесният син ръкав на езерото, хладно зад зелените пламъци на гората.

На гребена на планината съвсем малко село: господарско имение със скромен дом, четири-пет други къщи, каменни, боядисани в синьо и розово, параклис, кладенец, черешови дървета. Компанията се спря на слънце край кладенеца, Клигзор продължи под свода на една врата в сенчестия двор, издигаха се три синкави къщи с малки и тесни прозорци, около тях треви и чакъл, една коза, коприва. Едно дете побягна пред него, Клигзор го привлече, извади от джоба си шоколад. То спря, той го улови, галеше го и го хранеше, детето беше плахо и красиво, малко мургаво момиченце, боязливи черни очи на зверче, тънки, голи крачета, мургави и блестящи.

— Къде живеете? — попита той.

Момиченцето изтича до най-близката врата, която се отвори под зъберите на къщите. От мрачно каменно пространство като из пещера от първобитните времена излезе жена, майката, и тя прие шоколад. От нечисти дрехи се подаваше кафява шия, овално, здраво лице, обгоряло от слънцето и красиво, широка, пълна уста, големи очи, суров, сладък любовен чар, жена и майка, това издаваха волно и спокойно едрите ѝ

азиатски черти. Клингзор се наклони изкусително към нея, усмихната тя се отдръпна, бутна детето между себе си и него. Той продължи да върви, бе решен да се върне отново. Пожела да рисува тази жена или да ѝ стане любовник, пък било и само за час. Тя беше всичко: майка, дете, любима, животно, мадона.

Клигзор бавно се върна назад към компанията със сърце, пълно с мечти. Над зида на имението, където жилището изглеждаше празно и затворено, бяха закрепени стари, груби топовни гюлета, виеща се стълба бодеше през храстите към дъбрава и хълм, най-нагоре до паметник, там се издигаше някакъв бароков самотен бюст, костюм а ла Валенщайн, коси на вълни, накъдрена остра брада. В бляскавия светлик на обедна магия и фантастика заряха над планината, чудното дебнеше, светът бе настроен на друга, далечна тоналност. Клигзор пи вода от кладенеца, долетя едра пеперуда и пи от капките, изпръскани по варовиковия зид на кладенеца.

Планинската уличка, подобно на гръбнак, водеше нагоре под кестени, под орехови дървета, слънчева, сенчеста. На един завой — крайпътен параклис, стар и жълт, в нишата му избледнели древни икони, глава на светец, ангелски сладка и детинска, част от дреха, червена и кафява, останалото — изронено. Клигзор много обичаше стари изображения, когато ненадейно се изпречваха пред очите му, обичаше такива фрески, обичаше връщането на тези красиви творби към прах и земя.

Отново дървета, лози, ослепителен нажежен път, отново завой: и ето целта, изведнъж неочаквано: тъмен вход, голяма висока църква от червен камък, весела и със самочувствие, вдигната към небето, един площад, плувнал в слънце, прах и мир, червеникаво прегорели треви, които се чупят под краката, обедна светлина, отразена от ярки стени, колона, фигура над нея, невидима пред слънчевия водопад, каменен парапет около широка площ, над синя безбрежност. А зад тях селото, Карено, прастаро, тясно, мрачно, сарацинско, оскъдни каменни пещери под избледнели кафеникави керемиди, уличките потискащо тесни като в сън, потънали в мрак, изневиделица малки площи крясват на бялото слънце, Африка и Нагасаки, над тях гората, долу синята пропаст, горе бели, наситени пухкави облачета.

— Смешно е — каза Клигзор, — колко дълго време е потребно на човека, докато поне малко опознае света! Когато някога пътувах към

Азия, преди години, в нощта с бързия влак съм минал на шест километра оттук или на десетина, а не знаех нищо. Пътувах за Азия и тогава ми беше страшно необходимо да го направя. Но всичко, което някога намерих там, днес го намирам и тук: девствена гора, жегга, красиви, непознати хора, съвършено спокойно слънце, светилища. Човек пропилява толкова дълго време, докато се научи в един-единствен ден да посещава три континента. Те са тук. Добре дошла, Индия! Добре дошла, Африка! Добре дошла, Япония!

Приятелите познаваха една млада дама, която живееше тук, горе, и Клингзор много се радваше на посещението при непознатата. Той я нарече кралица на планините, така бил озаглавен един тайнствен източен разказ в книгите от неговото детство.

Пълен с очакване, керванът премина сенчестата синя бездна на уличките, никакъв човек, никакъв звук, никакъв петел, никакво куче. Но в полусянката на прозоречен свод Клингзор видя да стои една фигура, красиво момиче, чернооко, с червена забрадка и черна коса. Погледът му тихо следеше непознатите и срещна неговия, в едно бавно поемане на дъх, те, мъжът и момичето, очи в очи, се гледаха всеотдайно и сериозно, два непознати свята близо един до друг в дълъг миг. После и двамата се усмигнаха бегло и сърдечно с вечния поздрав на половете, старата, жадна, сладостна вражда, и с една крачка, завил край стените на къщата, непознатият мъж изчезна, вече лежеше в раклата на момичето, образ при много други образи, мечта при много други мечти. В никога незасищащото се сърце на Клингзор се заби малък трън, в един миг той се поколеба, мислеше да се върне, Агосто го извика, Ерсилия запя, сенчеста стена се губеше в далечината и малък, светъл площад с две жълти постройките, тих и ослепителен, лежеше в омагьосания ден, тесни каменни балкони, затворени прозоречни капаци, прекрасна сцена за първото действие на опера.

— Пристигаме в Дамаск! — извика докторът. — Къде живее Фатме, перлата сред жените?

Отговорът дойде изненадващ от по-малкия палат, от хладната чернота зад полупритворената балконска врата излетя странен тон, още един и десет пъти същите, после се прибави октава, разнесе се десетократно, акордираха роял, пеещ роял, пълнозвучие посред Дамаск.

Тук трябва да е, тук живее тя. Къщата обаче, изглежда, нямаше врата, само розово-жълти стени с два балкона, над тях върху мазилката на фриза — стара фреска: цветя, сини и червени, и един папагал. Тук би трябвало да има изрисувана врата и щом човек похлопа три пъти и изрече ключовите думи на Соломон, пъстроцветните ѝ крила биха се отворили и странникът би доловил аромата на персийски масла, а зад прозрачни завеси би седяла на висок трон кралицата на планините, робини биха коленичили по стъпалата в нозете ѝ, а изрисуваният папагал с кръсък би литнал на рамото на владетелката.

Намериха малка вратичка в страничната уличка, гръмка камбанка, дяволски механизъм, зазвуча пронизително зло, съвсем тясно и стръмно, стълбището водеше нагоре. Човек не можеше да си представи как са внесли рояла в къщата. През прозореца? През покрива?

Втурна се едро черно куче след него, малък рус лъв, голям шум, дървената стълба кънтеше, а зад нея на рояла единадесет пъти се раздаваше един и същи тон. От боядисано в розово помещение избликна сладостно мека светлина, отваряха се врати. Имаше ли там папагал?

Изведнъж се появи кралицата на планините, тънък трепетен цвят, стройна и кръшна, цялата в червено, ярък пламък, олицетворение на младостта. Пред очите на Клингзор се разхвърчаха сто обичани образа, а новият сияещ излетя напред. Той веднага знаеше, че ще я рисува не по натура, а лъча в нея, който бе доловил, стиха, прелестния тръпчив звук: младост, руменина, златисти коси, амазонка. Ще я съзерцава в течение на час, може би и на няколко часа. Ще я гледа да върви, ще я гледа да седи, да се усмихва, може би ще я види и да танцува, може би ще я чуе и да пее. Денят бе увенчан с корона, денят бе намерил своя смисъл. Онова, което по-нататък можеше да се добави, беше дар, изобилие. Винаги ставаше така — преживяването никога не идваше само, винаги го предвождаха ято птици, винаги го изпреварваха вестители и знамения, майчинският азиатски, животински поглед долу при вратата, мургавата селска красавица на прозореца, тези неща и това сега.

Цяла секунда той потръпваше от чувството: „Да бях десет години по-млад, десет кратки години, тя би могла да ме има, да ме улови, да ме върти на пръста си. Не, ти си твърде млада, малка,

червена кралице, ти си твърде млада за стария магьосник Клингзор! Той ще ти се удивлява, ще те учи наизуст, ще те нарисува, ще изобрази завинаги песента на твоята младост, но няма да дойде на поклонение, няма да се качи по висяща стълба до теб, няма да извърши убийство заради теб и няма да направи серенада под твоя красив балкон. Не, за съжаление всичко това той няма да стори, старият художник Клингзор, старият глупак! Няма да те обича, няма да хвърля към теб поглед, какъвто хвърли към азиатката, към чернокосата на прозореца, която може би не е с нито ден по-млада от теб. За тях той не е твърде стар, само за тебе, кралице на планините, червено планинско цвете! За теб, карамфил, той е твърде стар. За теб не е достатъчна любовта, която Клингзор може да ти подари между един ден, изпълнен с труд, и една вечер, напоена с червено вино. Много по-добре ще те изпие моето око, стройна ракета, и ще те помни дълго след като угасна за теб.“

През помещения с каменни подове и открити сводове отидоха в една зала, където над високите врати проблясваха чудни барокови гипсови фигури, а наоколо, по тъмен рисуван фриз, плуваха делфини, бели коне и розовочервени амурчета в гъсто населено, приказно море. Няколко стола и на пода частите на разглобения роял, иначе не се виждаше нищо друго в голямото помещение, но две примамващи врати водеха към малки балкони над обления от светлина оперен площад, а отсреща се виждаше балконският парапет на съседния палат, също украсен с картини, там един червен, дебел кардинал плуваше като златна риба в слънцето.

Останаха тук. Разопаковаха хранителните припаси в залата и сложиха една маса, появи се вино, рядко бяло вино от северните области, ключ за пълчища от спомени. Акордьорът бе изчезнал, разглобените части на рояла мълчаха. Клингзор, замислен, втренчено гледаше оголените струни, после безшумно затвори капака. Очите го боляха, но в сърцето му пееше летният ден, пееше сарацинската мадона, пееше, син и набъбващ, сънят, мечтата за Карено. Той се хранеше и чукаше чашата си в чаши, говореше високо и радостно, а зад всичко това работеше апаратът от неговата работилница, погледът му бе около карамфила, около огненото цвете, както водата около рибата, един прилежен хронист седеше в неговия мозък и записваше форми, ритми, движения, точно като на метална стълбица с цифри.

Разговори и смехове пълнеха празната зала, мъдро и добродушно се смееше докторът, дълбоко и приветливо Ерсилия, силно и подмолно Агосто, леко като птичка художничката, мъдро говореше поетът, шеговито говореше Клингзор, наблюдавайки ги, и малко плахо червената кралица обикаляше своите гости сред делфини и бели коне, тук и там, заставаше до рояла, присядаше на възглавница, режеше хляб, наливаше вино с неопитна девича ръка. Радост кипеше в хладната зала, очи, черни и сини, блестяха, пред високите светли балконски врати, застинал, стоеше на страж ослепителният ден.

Светло се лееше благородното вино в чашите, прекрасна отлика от простата студена храна. Светло се лееше червеното сияние от роклята на кралицата във високата зала, светли и будни го сподиряха погледите на всички мъже. Тя изчезна, върна се отново, с вързан кръстом на гърдите зелен шал. Тя изчезна, върна се отново с вързана на главата синя кърпа.

След яденето, уморени и заситени, потеглиха весело, в гората легнаха сред треви и мъхове, слънчеви чадъри просветваха, под сламени шапки грееха лица, накалено искреше слънчевото небе. Кралицата на планините лежеше червена на зелената трева, бяла, лебедовата ѝ шия се издигаше от пламъка, доволна и оживена изглеждаше високата обувка на стройния ѝ крак. Клингзор, близо до кралицата, четеше в нея, изучаваше я, поглъщаше я, както още момче бе чел вълшебната история за кралицата на планините и бе пропит от нея. Почиваха, дремеха, бърбеха, бореха се с мравки, струваше им се, че чуват змии, по женските коси оставаха да висят бодливи кестенови черупки. Мислеха за отсъстващи приятели, чието присъствие би било подходящо в този час, те не бяха мнозина, копнееха да бъде тук Луис Жестокия, приятелят на Клингзор, художникът на панаирни люлки и циркове, неговият фантастичен дух се носеше в близост около събраните.

Следобедът отмина като една година в рая. На сбогуване се смяха много, Клингзор заключи в сърцето си всичко: кралицата, гората, палата и залата с делфините, двете кучета, папагала.

Когато слизаше надолу по планината, ведно с приятелите, постепенно бе обзет от радостното въодушевление, което познаваше само в много редки дни, в които доброволно оставяше работата настрана. Ръка за ръка с Ерсилия, с Херман, с художничката той

танцуваше по огряното от слънцето шосе надолу, тананикаше песни, по детски се забавляваше от шеги и игрословици, смееше се увлечено. Изтичваше пред другите, притайваше се някъде, за да ги изплаши.

Колкото и бързо да вървяха, слънцето вървеше по-бързо, още при Палацето то се скри зад планината и долу в дефилето вече беше вечер. Бяха объркали пътя и слезли твърде ниско, тъй като бяха гладни и уморени, трябваше да се откажат от плановете, замислени за вечерта: разходка през житните поля на Баренго, вечеря с риба в гостилницата на крайезерното село.

— Мили хора — каза Клингзор, който бе седнал до един зид край пътя, — нашите плановете бяха наистина много хубави и една добра вечеря при рибарите или в Монте д'Оро, разбира се, бих приел с благодарност. Но вече не можем да стигнем толкова далеч, най-малкото аз не мога. Уморен съм и съм гладен. Оттук нататък няма да направя нито крачка повече освен до най-близката кръчма, която положително не е далеч. Там сигурно има вино и хляб, това е достатъчно. Кой ще тръгне с мен?

Тръгнаха всички. Намериха кръчмата на стръмен горист склон, в тъмната сянка на дърветата по тясна тераса бяха разположени каменни пейки и масички, от избата в скалите стопанинът донесе студено вино, имаше и хляб. Настаниха се мълчаливо и се хранеха радостни, че най-после са седнали. Зад високите дънери на дърветата угасваше денят, синята планина ставаше черна, червеникавото шосе — бяло, чуваше се долу, по притъмнелия път, да върви кола и да лае куче, тук-там по небето се появиха звезди, а по земята — светлини, неразличими едни от други.

Клингзор седеше щастлив, отдъхваше, гледаше в нощта, бавно поглъщаше черния хляб, мълчаливо изпразваше синкавите чаши с вино. Заситил се, той отново почна да бърби и да пее, полюшваше се в такта на песента, играеше с жените, вдъхваше аромата на косите им. Виното му изглеждаше добро. Стар изкусител, той лесно оборваше всяко предложение да продължат пътя си, пиеше вино, наливаше вино, нежно се чукаше, поръчваше ново вино. Бавно от пръстените синкави чаши, символи на тленността, се издигаше пъстра магия, преобразяваше света, оцветяваше звезди и светлини.

Във висината, в люлка, полюшваща се над бездната на света и нощта, птици в златна клетка, без родина, без тегло, те седяха срещу

звездите. Те пееха, птиците, пееха екзотични песни, фантазираха с очаровани сърца дълбоко в нощта, в небето, в гората, в загадъчната вълшебна вселена. Ответът идваше от звезди и луна, от дърво и планина, там седяха Гьоте и Хафиз, облъхваше ги горещо ухание на Египет и задушевно на Елада, Моцарт се усмихваше, Хуго Волф свиреше на роял в блуждаещата нощ.

Затрещя, шум предизвика уплаха, проблесна светлина с пукот: под тях през сърцето на земята със сто ослепително светли прозорци мина влак, дълбоко в планината и в нощта, а горе от небето звучаха камбаните на невидима църква. Дебнешком полумесецът се издигна над масата, надникна, оглеждайки се в тъмното вино, изтръгна от мрака устата и очите на една жена, усмихна се, продължи да се издига, запя на звездите, духът на Луис Жестокия бе седнал на някаква пейка, самотен, пишеше писма.

Клингзор, крал на нощта, с висока корона върху косите, облегнал гръб на каменната пейка, дирижираше танца на света, даваше такт, призоваваше луната, заклинаше влака да изчезне. Той бе отминал, както някое съзвездие изчезва отвъд хоризонта. Къде беше Кралицата на планините? В гората не ехтеше ли роял, някъде далеч не лаеше ли малкият недоверчив лъв? Дали тя точно сега не бе сложила на главата си синя кърпа? Ей ти, стар свят, погрижи се да не пропаднеш! Насам, гора! Натам, черна планина! Запазете същия такт! Звезди, колко сте сини и червени, като в народната песен „Твоите червени очи и синята ти уста!“

Да рисуваш, беше хубаво, да рисуваш, беше красива, приятна игра за добри деца. Друго, по-голямо и по-важно беше да дирижираш звездите, да пренесеш и продължиш в света такт на собствената кръв, цветни кръгове, явявали се пред собствената ретина, колебания на собствената душа да оставиш да трептят и замират във вятъра на нощта. Махни се, черна планина! Бъди облак, полети към Персия, излей дъжд над Уганда! Ела ти, дух на Шекспир, изпей ни твоята пиянска шутовска песен за дъжд, който вали всеки ден!

Клингзор целуна малка женска ръка, облегна се на спокойно дишаща женска гръд. Под масата един крак играеше с неговия. Той не знаеше чия ръка или чий крак, долавяше, че го обгръща нежност, усещаше старото вълшебство, възроден и благодарен: той беше още

млад, беше още далеч от края, още излъчваше сияние и съблазън, още го обичаха добрите плахи женички, още разчитаха на него.

Той разцъфтя богато. С тих, напевен глас започна да разказва безкраен епос, историята на една любов или всъщност на пътуване към Южното море, където, придружаван от Гоген и Робинзон, открил острова на папагалите и на блажените острови основал свободна държава. Как стотици папагали искрели във вечерния здрач, как сините им опашки се отразявали в зеления залив! Техните викове и стогласите кръсъци на големите маймуни, и всичко ехтеше като гръмовно приветствие към него, към Клингзор, когато възвестяваше своята свободна държава. На бялото какаду той беше възложил създаването на правителство, а с мрачната птица-носорог бе пил палмово вино с тежка чаша от кокосов орех. О, луна на миналото, луна на блажените нощи, луна над наколното жилище сред тръстиката! Тя се казваше Кюл Калюа, мургавата и плаха принцеса, стройна и дългокрака, крачеше през банановите храсти, медно блестяща под ароматния покрив на огромните листа, очи на кошута и кротко лице, котешка пламенност в силен гъвкав гръб, скок на котка в игриво жилаво тяло. Кюл Калюа дете, пражар и детска невинност от светия Югоизток, хиляда нощи ти лежа на гърдите на Клингзор и всяка беше нова, всяка беше по-сърдечна, беше по-прелестна от всички предишни. О, празник на земния дух, където девите от острова на папагалите танцуваха пред божествата!

Над острова, Робинзон и Клингзор, над историята и слушателите беше сводът на белозвездната нощ, нежно се надигаше планината като кротко дишащи гърди под дърветата, къщите и краката на хората, със забързана крачка танцуваше, трескава и влажна, луна по купола на небето, гонена от звездите в див безмълвен танц. Нанизани от звезди, блестящи, се спускаха надолу линии на въжена железница към рая. Девствена гора тъмнееше майчински, тиня на прасвета лъхаше на изтляване и зачеване, пълзяха змия и крокодил, безбрежен се разливаше потокът на образите.

— Въпреки всичко аз отново ще рисувам — каза Клингзор, — още утре. Но вече не тези къщи и хора, и дървета. Ще рисувам крокодили и морски звезди, дракони и пурпурни змии и всичко в развитие, всичко като преобразяване, пълно с копнежа да бъде човек,

пълно с копнежа да бъде звезда, цялото раждане, цялото тленност, цялото Бог и смърт!

Посред неговите тихи думи и посред развълнувания опиянен час прозвуча дълбоко и ясно гласът на Ерсилия, тя тихо пееше песента за *bel mazzo di fiori*^[3], от мелодията струеше покой, Клингзор я слушаше като дошла от някакъв далечен остров, плуваща през морета от време и самота. Обърна празната си чаша и вече не я наля. Заслуша се. Пееше дете. Пееше майка. Не беше ли сега той заблуден и проклет, окъпан в тинята на света, скитник и безпътник или малко глупаво дете?

— Драга Ерсилия — каза Клингзор с почителност, — ти си нашата добра звезда.

През стръмна тъмна гора, като се хващаха за клони и корени, се стичаха надолу, търсейки пътя за дома. Стигнаха рядка горска покрайнина, изпъплиха полето, тесен път през царевична нива дъхтеше на нощ и завръщане у дома, лунен блясък в огледалните листа на царевицата, косо оттеглящи се редици от лози. Сега пееше Клингзор, тихо, с малко пресипнал глас, пееше тихо и много, немски и малайски, с думи и без думи. В приглушения напев той разливаше насъбрано богатство, както кафява стена вечер излъчва погълнатата дневна светлина.

Тук един от приятелите се сбогуваше, а там друг изчезваше от тясната пътека в сянката на лозите. Всеки вървеше, всеки за себе си, търсеше завръщането у дома, беше сам под небето. Една жена целуна Клингзор за „лека нощ“, пламнала, устата ѝ се впи в неговата. Всички вървяха, всички се стапяха по пътя. Когато сам изкачваше стълбището към своето жилище, Клингзор все още продължаваше да пее. Възпяваше и хвалеше Бог и себе си самия, прославяше Ли Тайбо, прославяше и доброто вино от Пампамбио. Сякаш божество, той отдъхваше сред облаците на възхвалата.

— Вътрешно — пееше той — съм като златен свод, като купол на храм, вътре коленичат, молят се, от стените сияе злато, по старите изображения кърви Месията, кърви сърцето на Мария. И ние кървим, ние, другите, ние, заблудените, ние, звездите и кометите, седем и четиринадесет меча пронизват нашата щастлива гръд. Обичам те, теб, русокоса и чернокоса жена, обичам всички и филистерите; и вие сте клетници като мен, вие сте бедни деца и изродени полубожества, като

пияния Клингзор. Бъди поздравен от мен, любим живот! Бъди поздравена от мен, любима смърт!

[1] Спри сега, лош Клингзор. (Итал.) — Б.пр. ↑

[2] Моят баща не иска/да се омъжа за берсалиер (планински стрелец). (Итал.) — Б.пр. ↑

[3] Хубав букет цветя (итал.). — Б.пр. ↑

КЛИНГЗОР ДО ЕДИТ

Мила звезда на лятното небе,

Как си ми писала разумно и истински и как болезнено ме зове твоята любов, сякаш вечно страдание, вечен упрек. Но ти вървиш по добър път, щом признаваш на мен, на себе си самата всеки свой сърдечен трепет. Само не наричай никое чувство малко, никое чувство незначително! Добро, много добро е всяко, също и омразата, и завистта, и ревността, и жестокостта. Ние не живеем от нищо друго освен от нашите бедни, красиви, прекрасни чувства, и всяко, с което постъпваме несправедливо, е една звезда, угасена от нас.

Не зная дали обичам Джина. Много се съмнявам в това. Не бих й принесъл нищо в жертва. Не зная дали изобщо мога да обичам. Мога да жадувам и да търся себе си в другите хора, да се заслушвам за ехо, горещо да желая да се огледам в някого, да диря наслада и всичко това да изглежда любов.

Ние двамата — ти и аз — бродим из един и същ лабиринт, из градината на нашите чувства, които в този лош свят биват оцетявани, заради това всеки по свой начин си откъщава на злия свят, но ние искаме единият да остави да съществуват мечтите на другия, защото знаем колко червено и сладко е виното на бляновете.

Яснота върху своите чувства и върху „важността“ и последиците от действията си имат само добрите, осигурените хора, които вярват в живота и не правят нито крачка, която и утре, и вдругиден не биха могли да одобряват. Нямам щастието да се числя към тях, чувствам и действам като човек, който не вярва в утрото и гледа на всеки ден като на последен.

Хубавице мила, безуспешно се опитвам да изразя мислите си, изразените мисли винаги са мъртви! Нека ги оставим да живеят! Чувствам дълбоко и с благодарност как ти ме разбираш, как нещо в теб ми е сродно. Не зная как трябва да се впишат в книгата на живота нашите чувства, дали са любов, блаженство, благодарност, състрадание, дали са майчински или детински. Често гледам на всяка

жена като стар, хитър развратник и често като малко момче. Често за мен най-целомъдрената жена е най-голямото изкушение, често най-буйната. Всичко е красиво, всичко е свято, всичко е безкрайно добро, щом мога да го обичам. Защо, колко дълго, в каква степен, това е неизмеримо. Аз не обичам само теб, ти го знаеш, не обичам и само Джина, утре или вдругиден ще обичам други образи, ще рисувам други картини. Но няма да съжалявам за никоя любов, която някога съм изпитвал, и за никоя мъдрост или глупост, които съм направил за тях. Теб те обичам, може би защото си приличаме. Другите обичам, защото са толкова различни от мен. Дълбока нощ е, луната е над връх Салуте.

Как се смее животът, как се смее смъртта!

Хвърли глупавото писмо в огъня, хвърли в огъня и

твоя Клингзор

МУЗИКА НА ЗАЛЕЗА

Настъпи последният ден на юли, любимият месец на Клингзор, върховното празнично време на Ли Тайбо бе прецъфтяло, нивга нямаше да се върне, в градините крещяха към синевата златни слънчогледи. Заедно с верния Тху Фу в този ден Клингзор странстваше през местност, каквато обичаше, обжарени от слънцето предградия, пращни улици с високи дървета от две страни, край пясъчен бряг къщички, боядисани в червено и оранжево, товарни коли и места за товарене на кораби, дълги виолетови стени, пъстра, бедна навалица. Във вечерта на този ден той стоеше на края на едно предградие в прахоляка и рисуваше пъстрите шатри и фургони на панаирен площад, приседнал до бордюра на улицата, на гола, обгоряла поляна, привлечен от силните цветове. Дълбоко и здраво той се впиваше в приглушеното лилаво от перваза на една палатка, в приветливото зелено и червено на тромавите фургони, в синьо-бяло боядисаните дървени подпори. Навъсено Клингзор ровеше в кадмиевата боя, буйно в сладостнохладния кобалт, изтегляше разлети линии с боя от бреш през жълто и зелено небе. Още един час, по-малко, и тогава край, нощта идваше, а утре започваше вече август, горещият трескав месец, който смесваше толкова много страх от смъртта и боязън в своята жарка чаша. Косата беше наточена, дните клоняха към залез, смъртта се смееше скрита в покафеняващата шума. Звъни ясно и ехти, кадмий! Креци по-високо, ти, пищна боя от бреш! Смей се високо, лимоненожълто! Приближи се, тъмносиня планина на далечината! Елате да ви притисна до сърцето си, пращнозелени унили дървеса! Колко сте уморени, как сте отпуснали благородни, смирени клони! Аз ще ви изпия, ще ви погълна, ще ви изям, прелестни видения! Ще измамя вашата дълговечност и безсмъртието ви, аз, най-тленният, най-невярващият, най-тъжният, който повече от всички вас страда от страх пред смъртта. Юли догаря, август ще припламне бързо и изведнъж в росна утрин ще се възроди и ще ни смрази големият призрак. Изведнъж ноември ще профучи над гората. Изведнъж ще почне да се

смее великият призрак, изведнъж сърцето ще се вледени, изведнъж приятната розова плът ще се свлече от костите ни, в пустинята ще вие чакал, дрезгаво ще пее проклетата си песен лешоядът. В големия град един проклет вестник ще отпечата портрета ми, а отдолу ще пише: „Отличен художник, експресионист, велик колорист, починал на 16 този месец.“

Обзет от омраза, той изтегли бразда парижкосиньо под зелените коли с чергила. Обзет от ожесточение, прекара хромовожълто по ръбовете на крайгълните камъни. Обзет от дълбоко отчаяние, постави цинобър върху едно останало празно петно, заличи визискателното бяло и до кръв се бори, за да продължи да съществува, яркозелено и неаполитанско-жълто крещяха към неумолимия бог. Със стенание той хвърли повече синьо в бледото прашнозелено, с гореща молба запали по-откровени светлинки в нощното небе. Малката палитра, пълна с чисти, несмесвани бои, с най-ярък блясък, беше неговата утеха, неговата кула, неговият арсенал, неговият молитвеник, неговият топ, от който той стреляше към злата смърт. Пурпурът беше отрицание на смъртта, цинобърът — присмех над тленността. Добър беше този арсенал, блестяща стоеше малката смела войска, лъчезарно светваха бързите изстрели на топовете. Но нищо не помагаше, нали цялата стрелба оставаше напразна, въпреки това да се стреля беше добре, щастие и утеха, беше още живот, още победи.

Тху Фу бе отишъл да посети един приятел, който обитавал своята вълшебна крепост там, между фабриката и рампата за товарене. Ето че сега се връщаше с него, с арменския астролог.

Завършил картината, Клингзор въздъхна дълбоко, когато видя двете лица до себе си, русата приятна коса на Тху Фу и черната брада, сред която се белееха зъбите на усмихнатия магьосник. И тогава ведно с тях се появи и сянката, дългата, тъмната с дълбоко хлътналите в глобовете очи. Добре дошла и ти, сянка, мила жена!

— Знаеш ли какъв ден е днес? — попита Клингзор своя приятел.

— Зная, последният ден на юли.

— Днес направих хороскоп — каза арменецът — и тогава видях, че тази вечер ще ми донесе нещо. Сатурн стои злокобен, Марс е неутрален, доминира Юпитер. Ли Тайбо, не сте ли роден през юли?

— Роден съм на втори юли.

— Така си и мислех. Вашите звезди са объркани, приятелю, единствен вие самият бихте могли да ги разтълкувате. Плодотворност ви обгръща като облак, който скоро ще се разнесе. Странно са разположени вашите звезди, Клингзор, вие би трябвало да го чувствате.

Ли събра нещата си. Угаснал бе светът, нарисуван от него. Угаснало бе жълтото и зеленото небе, потопено светлото синьо знаме, увяхнало и убито красивото жълто. Той изпитваше глад и жажда, в гърлото му се бе насъбрал прах.

— Приятели — каза Ли сърдечно, — нека прекараме тази вечер заедно. Едва ли ще бъдем събрани отново така, ние, четиримата. Аз не разчитам това по звездите, то ми е написано в сърцето. Моята юлска луна изчезна, тъмни догарят последните й часове, от дълбината зове великата майка. Никога светът не е бил толкова красив, никога една моя картина — толкова красива, трепна далечна светкавица, зачу се музиката на залеза, нека й пригласяме, на приятната плаха музика, нека останем тук заедно, да пием вино и да ядем хляб.

До панаирната въртележка, чиято шатра бе свалена и приготвена за ношуване, под дърветата имаше няколко маси, едно куцо момиче сновеше насам-натам, малка гостилница се гушеше в сянката. Тук останаха те, седнаха край дъсчената маса, донесоха хляб и им наляха вино в пръстени чаши, под дърветата припламнаха светлини, отсреща закънтя механичният орган на люлките, който буйно запращаше във вечерта ломяща, пронизваща музика.

— Триста чаши искам да пресуша тази нощ — извика Ли Тайбо и се чукна със сянката. — Здравей, сянка, храбра като оловен войник! Здравейте, приятели! Здравейте, електрически светлини, дъгови лампи и искрящи пайети по люлките! О, да беше тук и Луис, бързокрилата птица! Може би той преди нас е отлетял в небето! А може би утре ще се върне отново, старият чакал, и вече няма да ни намери и ще се смее, и ще забие дъгови лампи и пилони на знамена до нашия гроб.

Магьосникът отиде тихо и донесе ново вино, радостно се усмихваха белите зъби в червената му уста.

— Меланхолията — каза той, като хвърли поглед към Клингзор — е нещо, което човек не бива да носи със себе си. Толкова е лесно, работа за час, един кратък, наситен час, със стиснати зъби, после с униинето е свършено завинаги.

Клингзор гледаше внимателно устните му и блестящите светли зъби, които някога, в един опалващ час, са задушили и прегризали меланхолията. Щеше ли да бъде възможно и за него това, което е било възможно за астролога? Ох, кратък, приятен поглед към далечни градини. Живот без страх, живот без меланхолия? Той знаеше, тези градини бяха недостижими за него. Знаеше, че му бе отредено друго, другояче гледаше към него Сатурн от небето, други песни искаше да свири на неговите струни Бог.

— Всеки има своите звезди — каза Клингзор бавно, — всеки има своите вери. Аз вярвам само в едно — в заника. Ние пътуваме с кола над пропастта, а конете вече са подплашени. Вече залязваме, всички ние би трябвало да умрем, би трябвало да се родим отново, великият прелом е дошъл за нас. Навред е едно и също — голямата война, голямото преобразяване в изкуството, големият упадък на държавите от Запада. При нас, в стара Европа, е умряло всичко, което беше добро и наше; нашият добър ум е станал безумие, нашите пари са хартия, нашите машини вече могат само да стрелят и да експлоатират, нашето изкуство е самоубийство. Ние загиваме, приятели, така ни е предопределено, подхваната е тоналността на Дзин Дзъ. Арменецът наля вино.

— Както желаете — отговори той. — Може да се каже „да“, може да се каже и „не“, това е просто детска игра. Залезът е нещо, което не съществува. За да има залез и изгрев, би трябвало да има долу и горе. Но няма долу и горе, те живеят само в ума на хората, в родината на измамите. Всички крайности са измами: бяло и черно е измама, смърт и живот е измама, добро и лошо е измама. Това е работа за час, за един пламенен час със здраво стиснати зъби, после човек е надмогнал царството на измамите.

Клингзор слушаше неговия добър глас.

— Говоря за нас — отвърна той, — говоря за Европа, за нашата стара Европа, която две хилядолетия вярваше, че е умът на света. Тя загива. Мислиш ли, магьоснико, че не те познавам? Ти си вестоносец от Изтока, вестоносец и за мен, може би шпионин, може би предрешен пълководец. Ти си тук, защото тук започва краят, защото тук надушваш гибел. Но ние загиваме на драго сърце, видиш ли, умираме с удоволствие, не се браним.

— Ти можеш също да кажеш: ние на драго сърце ще бъдем родени — усмихна се азиатецът. — На теб ти се струва загиване, а на мен може би ми изглежда раждане. И двете са измама. Човекът, който мисли за земята като за непоклатим диск под небето, той вярва и вижда изгрев и залез — и всички, почти всички хора вярват в този твърд диск! Самите звезди не знаят възход и падение.

— Звезди не са ли угасвали? — извика Тху Фу.

— За нас, за нашите очи.

Той напълни чашите, все той наливаше винаги, беше услужлив и при това се усмихваше. Тръгна с празната кана да донесе ново вино. А музиката на люлките крещеше и трещеше.

— Да идем отсреща, толкова е хубаво — помоли Тху Фу.

И те отидоха там. Застанаха край пъстрата бариера, гледаха в острия блясък на пайетите и огледалата люлката да кръжи лудешки. Стотици деца жадно не откъсваха очи от този блясък. В продължение на един миг Клингзор усети дълбоко и през смях първичното и негърското в тази въртяща се машина, в механичната музика, в ярките диви картини и бои, огледала и умопомрачителни декоративни колони, всичко носеше чертите на лечителство и шаманство, на вълшебство и прастар лов на плъхове, и целият стихийен шеметен блясък в действителност не беше нищо друго освен трептящата лъскавина на тенекиената лъжица, която щуката взима за рибка и с която я улавят.

Всички деца трябва да се взят на въртележка. На всички деца Тху Фу даде пари, всички деца бяха поканени от сянката, на кълбо се събраха те около подаряващия, прилепваха се, молеха, благодаряха. А всички те даваха на едно русо красиво момиченце, дванадесетгодишно, то се возеше при всеки кръг. В блясъка и светлините късата му рокличка прелестно се развяваше около хубави детински крака. Някакво момче плачеше. Момчетата се биеха. Към механичния орган прогърмяваха ударените чинели, вливаха огън в такта, опиум във виното. Четиримата дълго стояха сред навалищата.

После отново седяха под дървото, арменецът наливаше виното, стъкваше залеза, усмихваше се ведро.

— Триста чаши тази вечер ще пресушим — пееше Клингзор; обгорялото му лице гореше жълтеникаво, високо ехтеше неговият смях; меланхолията, великанска, мачкаше тръпнещото му сърце. Той се чукна, възхвали залеза, желанието да умре, тоналността на Дзин

Дзъ. Кипеше и се разливаше музиката на въртележката. Но дълбоко в сърцето се таеше страх, сърцето не искаше да умира, сърцето мразеше смъртта.

Изведнъж бясно зазвуча и друга музика в нощта, пронизителна, жарка, откъм насрещната къща. В партера, до камината, върху чийто перваз имаше красиво наредени глинени шишета, загърмя механично пиано, механично оръжие, диво хокаше, действаше припряно. Мъка крещеше от разстроените тонове. Ритъмът с тежък парен ваяк извиваше дисонанси-стенания. Там имаше народ, светлина, шум, момчета и момичета танцуваха, също и куцото момиче, и Тху Фу. Той танцуваше с малкото русо момиченце. Клингзор гледаше към тях, леко и прелестно се развяваше късата лятна рокличка около тънките красиви крака, лицето на Тху Фу се усмихваше приветливо, пълно с любов. До ъгъла на камината седяха другите, влезлите от градината, близо до музиката, сред шума. Клингзор виждаше тонове, чуваше багри. Магьосникът взимаше шишета от камината, отваряше ги, наливаше. Усмивката на мъдрото му мургаво лице не помръкваше. Музиката гърмеше страхотно в ниската зала. В редицата на старите шишета над камината арменецът бавно отвори празнина, сякаш някакъв крадец в храм изнемваше потир след потир приборите от олтара.

— Ти си велик художник — пошепна звездоброецът на Клингзор, като му пълнеше чашата. — Ти си един от най-великите художници на това време. Имаш право да се наречеш Ли Тайбо. Но ти, Ли Тай, ти си гонен, беден, измъчен и напласен човек. Ти си подхванал музиката на залеза, седиш и пееш сред своята горяща къща, която сам си подпалил, и не ти е добре, Ли Тайбо, дори и тогава, когато всеки ден пресушаваш по триста чаши и се чукаш с луната. Не ти е добре, усещаш много силна болка при това, певцо на заника, не искаш ли да се спреш? Не искаш ли да живееш? Не искаш ли да пребъдеш?

Клигзор пи и в отговор прошепна със своя малко дрезгав глас:

— Може ли да се отклони съдбата? Има ли свобода на желанието? Можеш ли ти, звездоброецо, да пренасочиш моите звезди?

— Не да ги насочвам, мога само да ги тълкувам. Да ги насочиш, можеш единствен ти. Има свобода на желанието. Тя се нарича магия.

— Защо трябва да правя магия, когато мога да създавам изкуство? Не е ли изкуството също толкова добро?

— Всичко е добро. Нищо не е добро. Магията премахва измамните, магията премахва онази най-лоша измама, която ние наричаме време.

— Не прави ли същото и изкуството?

— Опитва се да го прави. А твоят изрисуван юли, който носиш в папките си, стига ли ти? Пленил ли си време? Преодолял ли си страха от есента, от зимата?

Клингзор въздъхна и замълча, мълком пи, мълком магьосникът напълни чашата му. Като обезумяло бучеше отприщаното механично пиано, между танцуващите ангелско се мяркаше лицето на Тху Фу. Юли стигна своя край.

Клингзор играеше с празните шишета по масата, нареждаше ги в кръг.

— Това са нашите топове — извика той. — С тези топове стреляме по времето и го убиваме, поваляме смъртта, поваляме бедата. Стрелях срещу смъртта и с багри, с огненозелено, с крещящ цинобър, със сладка боя от бреш. Често улучвах черепа ѝ, вкарвах бяло и синьо в очите ѝ. Често я обръцах в бягство. Още често ще я срещам, ще я побеждавам, ще я надхитрям. Погледни арменеца, отново отваря едно старо шише и слънцето, заключено от миналото лято, стреля в кръвта ни. И арменецът ни помага да стреляме срещу смъртта, и арменецът не знае друго оръжие срещу смъртта.

Магьосникът отчупи хляб и яде.

— Не ми е потребно никакво оръжие срещу смъртта, защото няма смърт. Има обаче едно — страх от смъртта. От него човек може да се излекува, срещу него има оръжие. Работа за час е да надломиш страха. Но Ли Тайбо не иска. Ли Тайбо обича смъртта, той обича дори своя страх от смъртта, своята меланхолия, своята беда, нали само страхът го е научил на всичко, което той може и заради което го обичаме.

Присмехулно той се чукна, зъбите се белнаха, все по-весело ставаше лицето му, мъкмата, изглежда, бе чужда нему. Никой не отговаряше. Клингзор стреляше с винени топове срещу смъртта. Огромна, смъртта стоеше пред отворените врати на залата, която беше изпълнена от хора, вино и танцова музика. Огромна, смъртта стоеше пред вратите, леко поклащаше черното акациево дърво, мрачна дебнеше от засада в градината. Навън всичко бе изпълнено от смърт,

цялото смърт, само тук, в тясната, ехтяща зала, още се водеше борба, още чудесна и смела протичаше борбата срещу черната обсадница, която хленчеше наблизко пред прозорците.

Магьосникът присмехулно гледаше над масата, присмехулно пълнеше чашите. Клингзор вече беше строшил много чаши, той му бе дал нови. Много бе изпил и арменецът, но той седеше изправен както и Клингзор.

— Нека прием, Ли — присмя се той тихо. — Ти обичаш смъртта, нали на драго сърце искаш да погинеш, на драго сърце да приемеш смъртта. Не каза ли така, или аз съм се заблудил? Или може би накрая си измамил и себе си, и мене? Да прием, Ли. Нека загинем!

У Клингзор избликна гняв. Стана, стана изправен и висок, старият ястреб, с острата глава, плю във виното, плисна пълната си чаша на пода. Надалеч изпръска червеното вино в залата, приятелите побледняха, чужди хора се смееха.

Но смълчан и усмихнат, магьосникът извади нова чаша, напълни я усмихнат, предложи я усмихнат на Ли Тайбо. Тогава Ли се усмихна, усмихна се и той. По разкривеното му лице усмивката пробяга като лунно сияние.

— Деца — извика Ли, — дайте възможност на този чужденец да говори. Той, старата лисица, знае много, идва от едно тайно и дълбоко леговище. Знае много, но не ни разбира. Твърде е стар, за да разбира деца. Твърде е мъдър, за да разбира глупаци. Ние, ние, умиращите, знаем за смъртта повече, отколкото той. Ние сме хора, не звезди. Погледнете моята ръка, която държи малка синя чаша, пълна с вино! Тя може много тази ръка, тази мургава ръка. Рисувала е с много четки, извлякла е от мрака нови късове от света и ги е поставила пред очите на хората. Тази мургава ръка е докосвала галъвно брадичките на много жени, прелъстявала е много момичета, целувана е от мнозина, върху нея са проливани сълзи. За нея Тху Фу е съчинил стихотворение. Тази приятна, мила ръка, приятели, скоро ще бъде пълна с пръст, пълна с червеи, никой от вас вече няма да я докосне. Навярно тъкмо затова аз я обичам. Обичам ръката си, обичам очите си, обичам моето бяло, нежно тяло, обичам го със съжаление и с присмех, с нежност, защото всичко това тъй скоро трябва да увехне и изтлее. Ах ти, сянка, тъмна приятелко, храбра като стария оловен войник върху гроба на

Андерсен, и с теб се е случило така, драга. Чукни се с мен, нашите мили тела и нашият вътрешен мир трябва да живеят.

Те се чукнаха, сянката се усмихна тайнствено от дълбоките глобове на очите си и неочаквано, ненадейно през залата мина полъх на вятър, дух. Незабелязано музиката беше млъкнала и изведнъж като угаснали танцьорите бяха изчезнали, погълнати от нощта, и половината от светлините бяха угаснали. Клингзор гледаше към тъмните врати. Отвън стоеше смъртта. Той я видя да стои. Долови миризмата ѝ. На дъждовни капки в праха на полски път, така дъхтеше смъртта.

Тогава Ли отмести чашата далеч от себе си, блъсна стола си и бавно излезе от залата в тъмната градина и продължи в мрака, над главата му проблясваха далечни светкавици. Беше сам. Сърцето в гърдите му тежеше като камък върху гроб.

АВГУСТОВСКА ВЕЧЕР

В спускащата се вечер Клингзор стигна — той беше прекарал следобеда на слънце и вятър край Мануцо и Велия, където бе рисувал — много уморен до малка сънна кръчмичка в гората над Велия. Успя да извика навън старата стопанка, тя донесе пръстена чаша, пълна с вино, той седна на дънера от орехово дърво пред вратата и разтвори раницата, намери в нея още едно парче сирене и няколко сини сливи и вечеря. Старата жена седеше до него, с успокоени старчески очи, побеляла, прегърбена и беззъба, и му разказваше, като набръчканата й шия потрепваше, за живота в селото и в семейството й, за войната, за състоянието на посевите, за виното и млякото, за поскъпването и за това колко те струват, за починалите внуци и за преселили се синове; всички времена и всички съзвездия на този обикновен селски живот се разгръщаха ясни и приветливи, сурови в една оскъдна красота, изпълнени с радост и грижи, със страх и живот. Клингзор яде, пи, отидна, слуша, пита за деца и добитък, за свещеник и епископ, любезно похвали жалкото вино, предложи на жената последната слива, ръкува се, пожела й щастлива нощ и тръгна, натоварен с раницата и с бастун, бавно през рядката гора, нагоре по планината, към своето убежище.

Беше в късния златен час, светлината на деня още гореше навред, но вече проблясваше и луната, и първите прилепи плуваха в зеленикавия блещукащ въздух. Горската покрайнина бе кротко застинала в последното зарево, светли кестенови дънери пред тъмни сенки. Една жълта къщурка леко излъчваше погълнатата дневна светлина, гореше спокойно като жълт топаз, розовочервени и виолетови малки пътеки водеха през ливади, лозя и лес, тук и там вече по някой жълт акациев клон, на запад небето златно и зелено над кадифеносини планини.

Ох, да можеше сега да поработи в последния вълшебен четвърт час на зрелия летен ден, който никога нямаше да се върне! Как

безименно красиво беше всичко сега, колко спокойно, добро и даряващо, като изпълнено с божественост!

Клингзор седна в хладната трева, посегна механично към молива и усмихвайки се, отново отпусна ръка. Беше смъртно уморен. Пръстите му опипваха сухата трева, сухата рохкава пръст. Колко дълго още после тази приятно вълнуваща игра ще свърши! Колко дълго още, а после ръка, уста и очи — пълни с пръст! Неотдавна Тху Фу му бе изпратил едно стихотворение, той си го спомни и бавно тихичко си го каза:

*От дървото на живота
лист след лист над мен лети.
О, ти, пъстър свят, с охота
колко ме засищаш ти.
Колко ти ме изморяваш,
за да ме опияниш!
Туй, което днес огряваш,
скоро ще го затъмниш.
Скоро вятърът ще свири
над кафявия ми гроб,
своето дете ще дири
майката, привела лоб.
С поглед тя ще ме сподиря,
той е моята звезда,
всичко иначе умира
и изчезва без следа.
Вечна майката остава,
ний от нея сме дошли,
имената ни предава
с пръст по беглите мъгли.*

Е, така беше добре. Колко още от своите десет живота притежаваше Клингзор? Три? Два? Все още имаше повече от един, все още повече от един честен, обикновен, космополитски и бюргерски живот. И много бе направил, много бе видял, много хартия и ленено платно бе изрисувал, много сърца бе развълнувал с любов и омраза, в

изкуството и в живота бе събудил много негодувание и свеж полъх в света. Много жени беше любил, много традиции и светилища бе разрушил, бе дръзнал за много нови неща. Бе изпил до дъно много пълни чаши. Бе дишал много дни и звездни нощи, бе получил загар под много слънца, бе плувал в много води. Сега седеше тук, летният вятър игриво полюшваше короните на кестените, светът бе добър и съвършен. Беше все едно дали ще нарисува още сто картини или още десет, дали ще преживее още двадесет лета или само едно. Уморен беше вече, уморен. Всичко умира, всичко умира на драго сърце, искрени Тху Фу!

Време бе да се прибере вкъщи. Ще се олюлява в стаята от вятъра, нахлул през балконската врата. Ще запали светлина и ще извади скиците си. Сърцевината на гората с много хромовожълто и китайско синьо може би бе добра, някога от това ще излезе картина. Да става, беше време.

Но продължи да седи с развети от вятъра коси, облечен в развято, изцапано с боя ленено яке, с усмивка и болка в здраченото сърце. Лек и тих вееше вятърът, леко и безшумно блуждаеха прилепите в гаснещото небе. Всичко умира, всичко умира на драго сърце. Само вечната майка остава.

Клингзор би могъл и да спи тук, най-малкото един час, нали беше топло. Положи глава на раницата и се загледа в небето. Колко хубав е светът, как засища и уморява!

Някой слизаше от планината със силна крачка и свободни дървени подметки. Между папратите и жълтугата се появи силует на жена, цветовете на дрехите ѝ вече не можеха да се различат. Приближаваше се със здрава равномерна стъпка. Клингзор скочи и виком поздрави с „добър вечер“. Тя се изплаши малко и се спря за миг. Той я гледаше в лицето. Познаваше я, не знаеше откъде. Тя беше красива и мургава, бели блестяха хубавите ѝ здрави зъби.

— Виж ти! — извика той и ѝ подаде ръка. Долови, че нещо го свързва с тази жена, някакъв малък спомен. — Познаваме ли се още?

— Мадона! Вие сте художникът от Кастанета! Помните ли ме още?

Да, сега знаеше. Тя беше селянката от долината с кръчмата, веднъж до нейната къща, във вече толкова дълбоко засенченото и объркано минало на това лято, той бе рисувал няколко часа, беше

извадил вода от кладенеца ѝ и дремнал един час в сянката на смокиновото дърво, а накрая бе получил от нея чаша вино и целувка.

— Вие никога вече не се отбихте — оплака се тя. — А пък толкова много ми обещахте.

В дълбокия ѝ глас звучеше дяволитост и предизвикателство. Клингзор се оживи.

— Ето, толкова по-добре, че сега ти дойде при мен! Какво щастие имам тъкмо днес, когато бях толкова сам и тъжен!

— Тъжен! Не ме заблуждавайте, господине, вие сте шегаджия, не бива да ви се вярва на нито дума. Хайде, аз трябва да продължа.

— О, тогава ще те съпровозя.

— Но това не е по вашия път и не е необходимо, какво може да ми се случи?

— На теб нищо, но на мен? Колко лесно би могъл да се появи някой, да ти се хареса и да тръгне с теб и да целуне хубавата ти уста и твоята шия, и красивата ти гърд, някой друг вместо мене. Не, това не бива да се допусне.

Той бе положил ръка на шията ѝ и вече не я сваляше.

— Звезда моя малка! Съкровище! Мой малък сладък плод! Отхапи ме, иначе ще те изям.

Тя с усмивка се изви назад, той я целуна по отворената силна уста, между съпротивата и възраженията ѝ, тя отстъпи, целуна я отново, поклати глава, засмя се, опита се да се освободи. Клингзор я държеше в прегръдката си, устата му бе върху нейната, ръката му на гърдите ѝ, косата ѝ имаше уханието на лятото: на сено, жълтуга, папрат, къпини. За един миг той пое дълбоко дъх, отметна глава назад, тогава в догарящото небе видя изгряла малка и бяла звезда. Жената мълчеше. Лицето ѝ бе станало сериозно, тя въздъхна, сложи ръка върху неговата и по-здраво я притисна на гърдите си. Той кротко се сведе, притисна ръка в коленните ѝ ямки, които вече не се възпротивиха, и я положи в тревата.

— Обичаш ли ме? — попита тя като малко момиче. — *Povera me.*

[1]

Те изпиха чашата. Вятърът погали косите и отнесе диханието им.

Преди да се сбогуват, Клингзор потърси в раницата и в джобовете на дрехата си дали няма нещо, което би могъл да ѝ подари.

Намери малка сребърна кутийка, още наполовина пълна с тютюн, която изпразни и я подаде.

— Не, никакъв подарък, в никакъв случай! — увери я той. — Само един спомен, за да не ме забравиш.

— Няма да те забравя — каза тя и попита: — Ще дойдеш ли отново?

Той се натъжи. Бавно я целуна по двете очи.

— Ще дойда — обеща.

Още известно време, застанал неподвижно, той чуваше нейните стъпки как трополяха надолу дървените подметки: по ливадата, поляната, през гората, по пръст, по камъни, по шума, по коренища. Жената вече беше отминала. Гората се чернееше в нощта, хладен вятър докосваше угасналата земя. Нещо, може би гъба, може би някаква увяхнала папрат миришеше остро и горчиво на есен.

Клингзор не се решаваше да си тръгне за вкъщи. Защо сега да се катери по планината, защо да отива в стаята си при всичките картини? Той се изтегна на тревата, лежа и гледа звездите, най-после заспа и спа, докато късно през нощта не го разбуди някакъв животински вик, поривът на вятъра или хладината на росата. Тогава се заизкачва към Кастанета, намери своята къща, вратата, стаята си. Там имаше оставени цветя и писма, бяха идвали приятели.

Колкото и уморен да беше, все пак по стара жилава привичка и в дълбоката нощ той разопакова нещата си на светлината на лампата, разгледа листата със скиците от деня.

Горските дебри бяха красиви, треви и скали в пронизвани от лъчи сенки блестяха хладни и приятни като някаква съкровищница.

Правилно бе рисувал само с хромовожълто, оранжево и синьо и се бе отказал от циновъровото зелено. Дълго гледа листа.

Но защо? Защо са всички тези листа, пълни с багри? Защо е цялото старание, цялата пот, цялата мимолетна опияняваща наслада от творчеството? Имаше ли избавление? Имаше ли спокойствие? Имаше ли мир?

Изнурен, той рухна в леглото, едва разсъблякъл се, угаси светлината, затърси съня и тихо зашепна стиха на Тху Фу:

Скоро вятърът ще свири

над кафявия ми гроб...

[1] Горката аз. (Итал.) — Б.пр. ↑

КЛИНГЗОР ПИШЕ НА ЛУИС ЖЕСТОКИЯ

Саго Луиджи,

Отдавна не съм чувал твоя глас. Живееш ли още на белия свят? Лешоядът не кълве ли вече твоите кости?

Случвало ли ти се е някога с кука за плетене да бръкнеш в спрял часовник? Аз направих това веднъж и видях как внезапно дяволът в машинарията се развилня и цялото съществуващо време захъхри, стрелките почнаха да се надбягват около циферблата, със зловещ шум те се въртяха, сякаш полудели, *prestissimo*^[1], докато също внезапно всичко това секна и часовникът предаде богу дух. Точно така в момента е и тук при нас: слънце и луна тичат, хукнали като разгневени до кръвожадна лудост по небето, дните се гонят, времето на човека бяга, изтича като през пробит чувал. Да се надяваме, че и краят ще бъде внезапен и този пиан свят ще загине, вместо отново да се върне към бюргерско темпо.

Денем съм твърде много зает, за да мисля нещо (колко умопомрачително смешно звучи впрочем, когато си кажем на глас едно така наречено изречение, сякаш пък изобщо мога да мисля!). Но във вечерите ти често ми липсваш. Тогава повечето пъти седя някъде сред гората, в една от многото кръчми, и пия обичайното червено вино, което най-често не е хубаво, ала все пак помага да понасям живота и извиква съня. Неведнъж аз дори заспивах на масата в кръчмата зимник и доказвах на подхилващите се местни жители, че въпреки моята неврастения, не съм чак толкова зле. Понякога там присъстват приятели и момичета и човек може да упражни пръстите си по пластика на женско тяло, да говори за шапки, токове на обувки и за изкуство. От време на време ни се удава доста да се разгорещим, тогава крещим и се смеем през цялата нощ и хората се радват, че Клингзор е толкова весел човек! Тук има една много хубава жена, която всеки път, когато я видя, горещо разпитва за теб.

Изкуството, с което ние двамата се занимаваме, се придържа, както би казал някой професор, още твърде близко до предмета. (Би

било чудесно да го изобразим като картинен ребус!) Все още рисуваме, макар и с малко по-свободен почерк и достатъчно вълнуващо за буржоата, нещата от действителността: хора, дървета, панаири, железници, пейзажи. С това се подчиняваме на още една условност. Та нали бургерът нарича действителни нещата, които от всички или поне от мнозина биват възприемани и описвани по сходен начин. Възнамерявам, докато лятото още не си е отишло, известно време да рисувам само фантазии, или по-точно съновидения. Това отчасти ще бъде и в твоя стил, а именно безумно весело, радостно и изненадващо; нещо като в историите на Колофино от Хазенегер в Кьолнската катедрала. Макар и да усещам, че земята под краката ми е някак изтъняла, макар и, общо взето, малко да копнея за бъдни години и дела, все пак бих искал още да изстрелям няколко силни ракети в пастта на този свят. Един купувач на картини ми писа неотдавна, че гледал с удивление как в най-новите си работи съм преживявал втора младост. В думите му има нещо вярно. Действително ми се струва, че едва през тази година съм почнал истински да рисувам. Но това е може би само една пролет, която изживявам като някаква експлозия. Удивително е колко динамит е скрит още у мен, но динамитът гори трудно в малка печка.

Мили Луис, често мълком съм се радвал, че ние, двама стари развратници, всъщност сме толкова трогателно стеснителни и че по-скоро бихме се замервали с чашите по главите, отколкото да допуснем да се забележат нашите чувства един към друг. Нека си остане така, стари таралежо!

Неотдавна в онази кръчма край Баренго си устройхме празник с хляб и вино. Прелестно звучеше нашето пеене сред високата гора в полунощ, стари римски песни. Толкова малко е потребно на човека за щастие, когато старее и краката му почнат да мръзнат: през деня работя осем до десет часа, литър пиемонтско вино, половин фунт хляб, една вирджинска пура, няколко приятели и, разбира се, топлина и хубаво време. Всичко това го имам, слънцето действа чудесно, лицето ми е потъмняло като на мумия.

През някои дни изпитвам чувството, че животът и трудът ми започват тъкмо сега, друг път ми се струва, че съм работил тежко осемдесет години и имам желание за скорошно спокойствие и отдих. Всеки ще стигне някога до един край, мили Луис, и аз, и ти. Бог знае

що за глупости ти пиша, вижда се, че не съм съвсем добре. Това явно са хипохондрии, много ме болят очите, понякога ме преследва споменът за една студия върху отлепването на ретината, която преди години съм чел.

Когато гледам надолу през балконската врата, която ти познаваш, ми става ясно, че би трябвало да бъдем прилежни още доста време. Светът е неизказано красив и многообразен, през тази висока зелена врата денем и нощем до мен стига неговият зов, той крещи и настоява и отново аз тичам навън и изтръгвам част от него за себе си, едно малко късче. Зелената околност тук поради сухото лято сега е станала чудно светла и румена, никога не съм мислил, че отново ще посегна към толкова английско червено и червенокафяво. А после предстои цялата есен, ще има стърнища, гроздобер, прибиране на царевицата, червени гори. Аз ще съпреживея всичко това още веднъж, ден след ден, и ще рисувам още неколкостотин етюда. После обаче, чувствам го, ще тръгна по пътя към себе си и още веднъж, както правех известно време на младини, ще рисувам изцяло по спомени и въображение, ще създавам поеми и ще разказвам сънища. И това трябва да се прави.

Един голям парижки художник, когото по-млад творец попитал за съвет, му казал: „Млади човече, ако искате да станете художник, то не забравяйте, че преди всичко трябва да се храните добре. Второ, важно е храносмилането, грижете се за редовния си стомах! И трето: имайте винаги една малка хубава приятелка.“ Да, следва да се мисли, че съм усвоил препоръчаните начала на изкуството и че тук те едва ли ми липсват. Но тази година, тя е прокълнатата, при мен най-простите неща не вървят както трябва.

Храня се малко и лошо, често цял ден само с хляб, от време на време стомахът ми създава грижи (казвам ти: най-ненужното, за което човек може да се грижи), а нямам и истинска малка приятелка, занимавам се с четири-пет жени и често съм толкова уморен, колкото и гладен. Нещо е повредено в часовниковия механизъм, а и след като бръкнах в него с иглата, той наистина върви отново, но бързо като сатана, и при това хъхри така неприятно. Колко е прост животът, когато човек е здрав! Ти никога не си получавал толкова дълго писмо от мен освен може би навремето, когато спорехме за палитрата. Искам да престана, вече приближава пет, настава часът на най-хубавата светлина.

Приеми поздравии от твоя Клингзор.

Послепис:

Спомням си, че ти харесваше една малка моя картина, която най-много напомня на китайска, онази с колибката, червения път и веронезевозелените дървета и с далечния, малък като играчка град в дъното. Сега не мога да ти я изпратя, а и не зная къде си. Но тя принадлежи на теб, във всеки случай бих искал да ти кажа това.

[1] Много бързо (итал.). — Б.пр. ↑

КЛИНГЗОР ИЗПРАЩА НА ПРИЯТЕЛЯ СИ ТХУ ФУ ЕДНО СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ДНИТЕ, В КОИТО РИСУВАШЕ СВОЯ АВТОПОРТРЕТ:

*Пиян съм приседнал в нощта сред гора ветровита,
подяла е вейките плачещи тук есента,
мърморейки, тича до избата
и пълни шишето ми празно със вино кръчмарят.
Смъртта бледолика ще вреже в плътта ми червена
косата свистяща веднага, щом утрото дойде,
отдавна я виждам как чака тя
и как постоянно ме дебне, коварната кучка.
В нощта се надсмивам над нея аз с моите песни,
гората смълчана огласям с пиянски слова.
Заплахата нейна презирам —
това изразяват и моите песни, и моето пиене.
Препатих тъй много, скиталец по дългия път,
но вече е вечер и пия, и чакам с боязън
косата блестяща да падне,
главата ми в миг от сърцето ми тръпнещо да
отдели.*

АВТОПОРТРЕТЪТ

В първите дни на септември, след много седмици на необикновено суха лятна жегата, се случиха няколко дъждовни дни. Тогава Клингзор рисуваше в залата с високите прозорци в своя „палац“ в Кастанета автопортрета си.

Този страховит и при това толкова вълшебно красив портрет, неговото последно, напълно завършено произведение, стои в края на труда му от онова лято, в края на едно нечувано, пламенно стремително трудово време, като връх и корона. На мнозина направи впечатление, че всеки, който познаваше Клингзор, го откриваше на този портрет веднага и непогрешимо, макар никога едно изображение да не е било толкова далеч от всяка натуралистична прилика.

Както всички по-късни произведения на Клингзор, така и този автопортрет може да се наблюдава от най-различни зрителни ъгли. За някои, особено за такива, които не познаваха художника, картината бе преди всичко концерт на багри, чудно съзвучен, и въпреки цялата си неудържима пъстрота въздействащ като спокоен и благороден килим. Други виждаха в нея последния смел, дори отчаян опит за освобождаване от предметното: лице, нарисувано като пейзаж, коси, които наподобяват вейки и кора на дърво, очни орбити сякаш пукнатини — те казваха, че картината им напомня за природата единствено така, както някои планински била напомнят очертанието на човешки профил, а клони на дървета — крака и ръце, но само отдалеч, само параболично. Мнозина обаче, напротив, тъкмо в това произведение откриваха единствено предмета, лицето на Клингзор — разложено и разтълкувано от самия него с неумолим психологизъм, една огромна изповед, неудържимо признание, което крещи, вълнува, плаши. А други, и сред тях неколцина от най-ожесточените му противници, виждаха в тази картина просто продукт и знак за мнимото безумие на Клингзор. Те сравняваха главата на портрета с натуралистично гледания оригинал, с фотографии и намираха в деформациите и преувеличенията на формите негърски, изродени,

атавистични, животински черти. Някои от тези хора се възмуцаваха от езическото и фантастичното в картината и съзираха в нея един вид болезнено самообожествяване, богохулство и самовъзхваляване, един вид религиозна мания за величие. Всички тия начини на разглеждане бяха възможни, и още много други.

През дните, в които рисуваше тази картина, Клигзор не излизаше освен вечер за вино, ядеше само хляб и плодове, донасяни му от хазяйката, не се бръснеше и с обгорялото потъмняло чело и дълбоко хлътналите очи при тази запуснатост изглеждаше наистина страшен. Рисуваше седнал и по памет, само от време на време, почти единствено когато прекъсваше работата си, отиваше към голямото, старомодно, в рамка с изрисувани розови клонки огледало на северната стена, протягаше глава, отваряше широко очи, правеше гримаси.

Много, много лица виждаше той зад лика на Клигзор в голямото огледало, между блудкавите, преплетени розови клони, и много образи вписа в своя портрет: детски лица, сладки и учудени, младежки слепоочия, пълни с мечтания и жар; присмехулни очи на пияници, устни на жадуващ, на преследван, на страдащ, на търсец, на един безпътен човек. Но главата направи величествена и грубовата, някакъв идол от девствена гора, влюбен в себе си ревнив Йехова, дух страшилище, комуто принасят в жертва първородни синове и девизи. Това бяха няколко от неговите лица. Друго едно беше лицето на залинелия, на обречения, който се е примирил със своята гибел. Мъх растеше по неговия череп, старческите зъби бяха изкривени, в браздите по увяхналата кожа се виждаха струпей и плесен. Тъкмо това особено обичаха в картината неколцина приятели. Те казваха: ето човека, есе homo, уморения, жадния, дивия, детинския и рафинирания човек от нашата късна епоха, умирация, желаещия смъртта европеец, изтънчен от всеки копнеж, болен от всеки порок, ентусиазиран и одухотворен от знания за своя залез, готов за всеки напредък, узрял за всеки упадък, целия жар, а също и целия умора, предан на съдбата и на болката, както морфинист на отровата, усамотен и опустошен, прастар, едновременно Фауст и Карамазов, животно и мъдрец, съвсем разсъблечен, съвсем без честолубие, съвсем гол, изпълнен от детински страх пред смъртта, изпълнен и от морна готовност да умре.

И още по-нататък, още по-притулено зад всички тия лица спяха по-далечни, по-дълбоки, по-стари лица, прачовешки, животински, растителни, каменни, така, сякаш в мига преди смъртта последният човек на земята още веднъж с бързината на съня си спомняше за всички образи от своето правреме и младостта на световете.

В тези бясно напрегнати дни Клингзор живееше като обсебен от възторг. Нощем тежко се наливаше с вино и после стоеше със свещ в ръка пред старото огледало, наблюдаваше лицето си в стъклото, тъжно ухиленото лице на пияница. Веднъж вечер беше с една любовница на дивана в ателието и докато гола я притискаше до себе си, над раменете ѝ гледаше втренчено към огледалото и редом с нейната разпусната коса виждаше своето разкривено лице, пълно с наслада, пълно и с отвращение от насладата, със зачервени очи. Той ѝ каза на другия ден да дойде отново, но обзета от ужас, тя никога вече не се появи.

В нощите той спеше малко. Често се събуждаше от страховити сънища с лице в пот, яростен и уморен от живота и все пак веднага скачаше, вторачваше се в огледалото на шкафа, четеше хаотичния пейзаж на разкривените си черти, мрачен, обладан от омраза или усмихнат, сякаш злорадо. Навестяваше го един сън, в който се виждаше как бива измъчван: гвоздеи забиваха в очите, с куки разкъсваха носа му, той рисуваше това изтерзано лице с гвоздеите в очите с въглен върху корицата на книга, която му попадна подръка; намерихме странната рисунка след неговата смърт. При един пристъп на невралгия на лицевите нерви, извит върху облегалката на стола, той се смееше и крещеше от болка и държеше разкривеното си лице пред огледалото, наблюдаваше потръпванията му и се присмиваше на сълзите.

И не само своето лице или и своите сто лица той нарисува на тази картина, не просто своите очи и устни, и пълната с мъка бездна на устата, пропуканите скали на челото, коренищата — ръце, тръпнещите пръсти, присмеха на разума, смъртта в очите. Със своеобразния претрупан и тръпнещ стил на своята четка той нарисува и живота си, своята любов, своята вяра, своето отчаяние. Нарисува заедно с това и тълпи голи жени, подхванатите от буря като птици жертвоприношения пред идола Клингзор, и младеж с лика на самоубиец, далечен храм и гори, стар дългобрад бог, могъщ и глупав, женска гръд, пронизана от кама, пеперуди с лица върху крилата и съвсем в дъното на картината,

на ръба на хаоса — сив призрак — смъртта, която с копие, малко колкото игла, пробожда мозъка на нарисувания Клингзор.

След като бе рисувал часове наред, го овладяваше неспокойствие, неспирно тичаше и сновеше из стаите, вратите летяха след него, изваждаше шишетата от шкафа, взимаше книги от лавиците, сваляше тежките пъстри покривки от масите, четеше легнал на пода, поемайки дълбоко дъх, се надвесваше от прозорците, търсеше стари рисунки и фотографии и пълнеше с хартии картини, книги, писма, подовете, масите, леглата и столовете във всички стаи. Когато дъждовният вятър се втурваше през прозорците, всичко се развяваше объркано и тъжно. Сред старите неща Клингзор намери своя детски портрет, снимка от неговата четвърта година, той в бяло лятно костюмче, с белезникави светлоруси коси, с приятно и упорито момчешко лице. Намери снимките на родителите си, фотографии на любими от младостта. Всичко го занимаваше, дразнеше, напрягаше, измъчваше, тласкаше насам и натам, той грабваше всичко и пак го захвърляше, докато отново, обзет от възторжен трепет, застиваше пред дървения статив и продължаваше да рисува. Изтегли по-дълбоко браздите през зъберите на своя портрет, направи по-широк храма на живота си, изрази по-силно вечността на всяко битие, по-разплакано своята преходност, по-прелестно усмихнатото си подобие, по-присмехулна присъдата над тленността. После отново скочи, преследван елен, и заснова с крачката на затворник през стаята си. Радост го прониза, потръпна и дълбока наслада от творчеството, сякаш някаква влажна ликуваща буря, докато болката отново го повали на земята и запрати в неговото лице отломките от живота и от изкуството му. Той се молеше пред своя портрет и го заплюваше. Беше обезумял, както е безумен всеки творец. Но в безумието на творчеството правеше непогрешимо мъдро, като лунатик, всичко, което подпомага неговото дело. Той чувстваше доверчив, че в тази ужасна борба за автопортрета не се осъществява съдбата и равносметката на една личност, а човешката, всеобщата, необходимата. Той чувстваше: сега отново стои пред една задача, пред една участ и всички отшумели страхове и бягства, и всички опиянения и шемети са били само страх и бягство пред тази негова задача. Сега вече нямаше нито страх, нито бягство, имаше само напред, само „на нож“, за победа и погибел. Той

побеждаваше, страдаше и се смееше, и си проправяше път със зъби и нокти, убиваше и умираше, раждаше и биваше роден.

Един френски художник пожела да го посети, хазайката го въведе в преддверието, безредието и нечистотията се хилеха от препълненото помещение. Клингзор се появи, боя по ръкавите, боя по лицето, сиво, небръснато. Забърза през помещението с дълги крачки. Непознатият донесе поздрави от Париж и Женева, изрази почитанията си. Клингзор ходеше нагоре и надолу, сякаш не го чуваше. Смутен, гостът замълча и взе да се оттегля. Тогава Клингзор пристъпи до него, постави изцапаната си с боя ръка на рамото му, погледна го отблизо в очите. „Благодаря — каза той бавно, мъчително, — благодаря, мили приятелю. Аз работя, не мога да говоря. Хората винаги говорят много, винаги. Не ми се сърдете и поздравете моите приятели, кажете им, че ги обичам.“ И отново изчезна в другата стая.

В края на тези вихрени дни Клингзор постави готовата картина в неизползваната празна кухня и я заключи. Никога не я показа. Тогава взе веронал и прекара в сън цял ден и цяла нощ. После се изми, обръсна се, сложи си ново бельо и нови дрехи, замина за града и купи плодове и цигари, за да ги подари на Джина.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.